

Het Bruuijsel

Inventarisatiewerkgroep

De Inventarisatiewerkgroep organiseert diverse vogeltellingen in ons werkgebied. Deze inventarisaties hebben tot doel een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de vogelstand in een bepaald gebied, de verkregen resultaten worden beschikbaar gesteld aan diverse instanties.

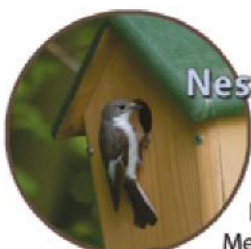
Zwaluwenwerkgroep

Sinds 1986 heeft de Vogelwacht een kunstmatige oeverzwaluwwand op 'Hemelrijk' te Volkel. De werkgroep inventariseert de daar en elders broedende Oeverzwaluwen. Daarnaast wordt onderhoud uitgevoerd aan alle oeverzwaluwwallen. Ook wordt onderzoek naar Huiszwaluwen gedaan, plaatst de werkgroep kunstnesten voor deze soort en geeft voorlichting aan bewoners.

Werkgroep Uilen

Het plaatsen en onderhouden van nestkasten in kerken, boerderijen en schuren is een van de belangrijkste taken van deze werkgroep. Alle broedgegevens worden zorgvuldig geregistreerd en aan de betreffende instanties doorgegeven. Daarnaast is het geven van advies en voorlichting over de bescherming van uilen een belangrijke activiteit.

Nestkastenwerkgroep

Deze werkgroep verschaft nestgelegenheid aan vogels en dan met name holenbroeders, zoals Koolmees, Pimpelmees, Zwarte Mees, Boomklever en Bonte Vliegenvanger. Op dit moment heeft de werkgroep het beheer over zo'n 700 nestkasten. Tevens inventariseren en administreren we alle broedgevallen in deze nestkasten.

Ravenwerkgroep

De twee Maashorstraven waren in 2012 de eerste broedende Raven sinds negentig jaar in Noord-Brabant. Deze iconen van de Maashorst worden elk jaar op de voet gevolgd door leden van de werkgroep. In samenwerking met de Raven Werkgroep van de Werkgroep Roofvogels Nederland worden de jongen geringd en terugmeldingen verzameld om zo een goed beeld van de verspreiding te krijgen.

Werkgroep Trektellen

Elk jaar vanaf 1 augustus tot en met 1 december worden op de telpost op de Brobbelbies alle overtrekkende vogels geteld. Deze dagelijkse telling is van zonsop- tot zonsondergang. Hierdoor wordt een prachtig beeld verkregen van de jaarlijkse vogeltrek over de Maashorst. Daarnaast is het ook een gezellige ontmoetingsplek voor al onze leden.

Werkgroep Senioren

Een actieve groep senioren die iedere maandagmorgen gaat wandelen voor het sociale contact, maar ook om vooral samen van de natuur te genieten. Daarnaast wordt assistentie verleend bij het maken van nestkasten en bij het uitvoeren van inventarisatiewerkzaamheden. De minimumleeftijd voor deelname aan deze werkgroep is 55 jaar.

Roofvogelwerkgroep

Naast het inventariseren van roofvogels in Uden en omgeving, wordt aandacht besteed aan het maken en plaatsen van nestkasten of horsten, alsmede het controleren en registreren ervan. Verder is assisteren bij het jaarlijks ringen van jonge roofvogels ook een taak van deze groep.

Jeugdvogelwacht

De Jeugdvogelwacht is echt een bruisende werkgroep van Vogelwacht Uden. Zij is bedoeld voor jongeren tussen de acht en vijftien jaar en heeft als doel de jeugd kennis te laten maken met alle facetten van de natuur. Samen ontdekken, ervaren en vooral genieten is daarbij het uitgangspunt. Onze jeugdeden gaan 'echt naar buiten'!

Werkgroep Publiciteit

Vier maal per jaar verschijnt ons clubblad 'Het Bruuijsel' waarin leden elkaar op de hoogte houden. De redactie en opmaak van dit blad en van andere publicaties gebeurt door de werkgroepleden. Ook zorgen ze regelmatig voor publiciteit in de media. Daarnaast beheert deze werkgroep de website, WhatsApp groepen, Twitter en houden ze de Facebookpagina actueel.

Stichting Vrijwillig Landschapsbeheer Uden

Deze zelfstandige stichting waarin Vogelwacht Uden participeert houdt zich bezig met het behoud, herstel en ontwikkeling van kleine landschapselementen in de omgeving van Uden. Hiertoe worden o.a. wilgen geknot, elzensingels teruggezet en poelen gegraven.

Natuur & Milieu

Een gezamenlijke werkgroep met het IVN-Uden en de sVLU. Het doel van deze werkgroep is om natuur- en milieuplannen van o.a. gemeenten rond de Maashorst of de provincie te toetsen en van commentaar te voorzien. Kansen en bedreigingen op natuurgebied worden besproken en waar nodig wordt direct actie ondernomen.

 info@vogelwachtuden.nl ● www.vogelwachtuden.nl

Voorzitter

Jan-Willem Hermans
Broekmorgen 28
5401 PK Uden
 0413-269804
 jwhermans@kpnmail.nl

Redactieleden

Martien van Dooren
John Hermans
Jan-Willem Hermans
Dick Slaa
Mignon van den Wittenboer

Secretaris

José Escher
Kruisstraat 13
5388 CH Nistelrode
 0412-650180
 secretariaat@vogelwachtuden.nl

Eindredactie, opmaak en kopij

Mignon van den Wittenboer
Stoppelveldseweg 1A
5473 RR Heeswijk-Dinther
 0413-785338
 bruujssel@vogelwachtuden.nl

Penningmeester

Anita van den Acker
Raam 523
5403 TM Uden
 0413-253151

Drukwerk, omslag en afwerking

Graphiset B.V. te Uden

Verspreiding

Lies Schoenmakers (coördinatie)
Dorien en Theo Versteegden e.v.a.

Bestuursleden

Peter van de Braak
John Opdam
Mignon van den Wittenboer

Bankrelatie

ABN-AMRO Uden
IBAN NL93ABNA0609968254

Clubgebouw

De Groenhoeve
Artillerieweg 3, Uden
(bij Kinderboerderij)

'Het Bruujssel' verschijnt vier maal per jaar in een oplage van 280 exemplaren (incl. links)

*We zien niet graag dat iemand gedeeltes van dit blad gebruikt voordat we daar toestemming voor hebben gegeven.
Men dient dan wel Het Bruujssel als bron te vermelden. © Vogelwacht Uden e.o.*

Inhoudsopgave

Van de redactie

Mignon v.d. Wittenboer **3**

Mededelingen bestuur

José Escher **4**

Topjaar voor de Boomklever in de nestkasten

Leo Ballering **6**

Bijzondere waarnemingen

Peter van de Braak **9**

LiveAtlas

Paul van Els en Albert de Jong **10**

Uitgelicht

Dick Slaa **12**

Brief aan het Waterschap

redactie **22**

Herfstexcursie Ameland

div. auteurs **24**

Voor u gelezen

John Hermans **33**

Vers van de pers

redactie **36**

Vogel in De Maashorst: de Grote Bonte Specht

Jan-Willem Hermans **37**

Vogelwacht goes Tarifa

Peter van de Braak **38**

Luider

Bart Gras **44**

Eidooier

Peter van de Braak **45**

Najaarstelling 2019

Martien van Dooren en Arend Vermaat **46**

Sluitingsdatum kopij voor het volgende Bruujssel is op 1 maart 2020!

Van de redactie

Ook dit Bruujssel is het weer gelukt behoorlijk wat pagina's te vullen met heel diverse artikelen. Het verbaast me toch wel iedere keer dat we een ontzettend actieve vereniging hebben die op heel veel gebieden actief blijkt te zijn. Dat onze Vogelwachters graag op reis gaan is bekend. Dit keer een uitgebreid verslag van de najaarsexcursie naar Ameland. Liefst 29 van onze leden vertrokken eind oktober naar de wadden om een paar dagen later met bijna 130 waargenomen soorten op de teller en het netvlies weer huiswaarts te keren. Erg indrukwekkend! Een andere excursie ging niet noordwaarts maar juist naar het meest zuidelijke puntje van het Europese vasteland: Tarifa. Dé plek die in het najaar door honderdduizenden roofvogels gekozen wordt om de oversteek naar Afrika te maken. Het was een klein groepje Vogelwachters, met slechts acht personen vertrokken ze met hun bagage richting het zuiden. Dat ze met slechts zeven personen en minder bagage terug zouden komen konden ze toen nog niet bevroeden. Zeker een reis die de deelnemers niet snel zullen vergeten. Na terugkomst konden ze in ieder geval verder met trektellen op de telpost op de Brobbelbies. Daar werd nog volop geteld en dat je voor aantallen roofvogels niet per se naar Tarifa hoeft, bleek wel op 7 oktober. Liefst 482 Buizerds konden die dag genoteerd worden. Hoewel 2019 geen extreem bijzonder jaar voor de telpost is geweest, konden toch de nodige leuke soorten en aantallen gezien worden. Martien van Dooren en Arend Vermaat lijken wel haast zoveel tijd kwijt te zijn met het op een rij zetten van al die telgegevens als met het tellen zelf: van hun hand weer een uitgebreid verslag in dit Bruujssel. Het verslag van de Nestkastenwerkgroep dat we van Leo Ballering ontvingen, geeft een erg compleet beeld van de broedresultaten in de onderzochte nestkasten in ons werkgebied. Het totaal aantal nestkasten dat deze werkgroep in 2019 onderzocht, bedroeg liefst 855 stuks. Een toename van 6,1%

t.o.v. het jaar ervoor. Het totaal aantal eieren en jongen nam zelfs met 23% toe ten opzichte van het topjaar 2017. Dat is zeker niet alleen aan het hogere aantal kasten toe te schrijven: het was voor veel soorten gewoon een erg goed jaar! Welke soorten dat zijn kun je terugvinden in het verslag. Een soort die we niet vaak in nestkasten aantreffen maar die we wel veelvuldig in De Maashorst waarnemen, is de Grote Bonte Specht. In 'Vogel in de Maashorst' beschrijft Jan-Willem de karakteristieken van deze soort die we overal in en rond De Maashorst tegenkomen. De Grote Bonte Specht is dan ook een weinig kritische soort die juist lijkt te profiteren van de verdroging van de bossen. In de kwijnende en afstervende bomen floreren allerlei insectensoorten als Dennenscheerder en Letterzetter. Het kost de Grote Bonte Specht dan ook weinig moeite voldoende voedsel te vinden en dode bomen leveren ook nog eens prima plekken op om nestholtes uit te hakken. Wat wil je nog meer. Dat er soorten zijn die wel varen bij afstervende bossen betekent niet dat we hier blij van worden. Voor een goed werkend ecosysteem hebben we zowel open gebieden met poelen en vennen, ruigtes, struiklagen én gevarieerd bos nodig. Vandaar ook dat de Stichting natuurorganisaties De Maashorst de noodklok heeft geluid over de toenemende verdroging van De Maashorst: poelen staan droog, het voor het gebied typische wijstverschijnsel is verdwenen, houtopstanden sterven af en voor de grote grazers moet het water kunstmatig worden opgepompt. Vandaar dat de Stichting een brief naar het Waterschapsbestuur heeft gestuurd om dit probleem onder de aandacht te brengen. We zijn erg benieuwd of en welke maatregelen er genomen gaan worden. Dat is misschien ook wel een mooie wens voor het nieuwe jaar: Dat de natuur in De Maashorst mag groeien, bloeien, floreren en we samen van deze schoonheid kunnen genieten!

Mignon van den Wittenboer

Mededelingen Bestuur

Beste Vogelwachters,

Alweer het laatste Bruujssel van dit jaar. Terwijl ik dit schrijf moet het nog december worden maar het duurt natuurlijk nog even voordat het Bruujssel daadwerkelijk bij alle leden op de deurmat ligt. Of via de elektronische link te lezen is.

Vanochtend was ook alweer de officiële **sluiting van het trektelseizoen**. En net als vorig jaar wordt er natuurlijk wel gewoon doorgeteld tot 1 december. Maar het is gezelliger en ook gemakkelijker om deze feestelijke sluiting te vieren in aanwezigheid van de keet. En de afspraak is dat de keet uiterlijk op 30 november weer naar de stalling wordt gebracht. Op de website was het al te lezen dat er dit jaar geen spectaculaire soorten zijn waargenomen maar dat er maar liefst twaalf dag-records zijn gevestigd. Onder andere met de Engelse Kwikstaart maar ook met de Gaai (442) en de Sijs met 255. Verder waren de tellers erg tevreden over de Buizerdtrek op 7 oktober. Met 482 stuks kreeg dit aantal ook een eervolle vermelding.

Ook dit jaar is er **weer volop geïnventariseerd** en ook voor komend jaar staan er weer een aantal gebieden op de agenda. Nu ik dit stukje schrijf zijn de gebieden bij mij nog niet bekend maar komende week heeft Leo Ballering een avond voor de inventariseerders van afgelopen jaar gepland dus dan zal ook weer vooruit gekeken worden en kunnen leden zich weer opgeven om ook in 2020 een stuk voor hun rekening te nemen.

In tegenstelling tot 2018 hebben we in 2019 slechts één 'extra' **excursie** gehad. Deze ging eind oktober naar Tarifa om daar ter plaatse de roofvogeltrek te bekijken. In het voorjaar zijn we naar

Slowakije geweest en de herfstexcursie ging dit jaar naar Ameland. Het **programma voor 2020** is nagenoeg rond maar mochten er leden zijn die het leuk vinden om een 'extra' excursie te organiseren dan horen we dat natuurlijk graag.

In November hebben we de **vogelherkenavond** gehouden waar Peter van de Braak de kennis van onze leden op de proef stelde. Aan de hand van 'mislukte' foto's werd bekeken hoe je toch kon zien welke vogel het was. Voor de minder ervaren vogelaars was er weer erg veel te leren. Maar ook voor de ervaren vogelaars was het af en toe lastig om een kenmerk te ontdekken dat voldoende informatie gaf om te weten met welke soort we van doen hadden.

Voor de laatste weken van 2019 hebben we nog een aantal mooie activiteiten voor de boeg. Willie de Vries zal nog een **lezing** geven over de Koekoek en op zondag 29 december is onze laatste activiteit van het jaar; de hele dagexcursie naar **De Maasvlakte**.

2020

Vooruitkijkend naar 2020 hebben we geen bijzondere activiteiten op de agenda staan. In 2019 vond de succesvolle 1000-soortentelling plaats maar aangezien deze slechts één keer per twee jaar wordt georganiseerd staat deze pas in 2021 weer op de agenda. De dialezingen eigen werk en de dialezingen publiek worden nog steeds erg goed bezocht en dus gaan we daar zeker mee door. Opnieuw een **oproep** aan leden die mooie natuuropnames hebben om deze te delen en te laten zien aan andere leden. Het kan over van alles gaan. Een mooie natuurreis in het buitenland.

Beelden van paddenstoelen uit de Maashorst, insecten, vogels, planten, enz. meld je aan en laat ons meegenieten.

Helaas zal er in 2020 geen piepcursus worden gegeven. Die slaan we dit jaar over maar de **vo-gelcursus** zal wel weer plaatsvinden.

Rond de kerstdagen wordt de **jaaragenda** voor 2020 rondgestuurd met daarin weer het complete overzicht aan activiteiten. De Maashorstwandelingen, de hele en halve dag excursies, de dialezingen, de publieksactiviteiten, de meerdaagse excursies, de vogelcursus, enz. enz. Jullie zullen zien dat er weer voor iedereen volop te kiezen valt.

Ledenaantal

Het ledenaantal is dit jaar opnieuw enigszins afgenomen. Net als in 2018 zijn we ook dit jaar meer dan tien leden verloren door overlijden, ziekte of een verhuizing naar een andere regio. Gelukkig hebben we ook weer een aantal nieuwe leden kunnen verwelkomen waardoor ons ledental nu op **357** staat.

Nieuwe leden:

Inge Beer uit Zeeland

Richard Oomen uit Uden

Ruben Jakobs uit Uden

Kristel van Genugten uit Rosmalen

**Welkom bij de Vogelwacht
allemaal!**

Het verenigingsjaar zullen we weer starten tijdens de traditionele **nieuwjaarsreceptie** met sVLU en IVN. Deze is dit jaar op zondag 5 januari en informatie daarover zal met de maandagenda van januari rond de kerstdagen worden rondgestuurd.

Namens het bestuur hele fijne feestdagen en een goed en vogelrijk 2020 toegewenst.

We hopen jullie ook komend jaar weer regelmatig te ontmoeten bij één of meerdere activiteiten.

José Escher

Oproep aan de coördinatoren!

Heb je van het afgelopen jaar nog bonnetjes van je werkgroep liggen die bij Anita gedeclareerd moeten worden. Lever ze in!

Topjaar voor de Boomklever in de nestkasten

Nestkasten
werkgroep

Het was weer een bijzonder jaar voor de nestkastbroeders en de nestkastenwerkgroep in de regio Uden. Het totaal aantal gecontroleerde nestkasten steeg in 2019 met 6,1% van 806 naar 855. Dit komt voornamelijk doordat Hartje Groen als nieuw gebied opgestart is met 41 kasten! Er werden in totaal 6569 eieren aangetroffen daaruit kwamen 5319 jongen waarvan er uiteindelijk 5081 uitvlogen, dit is verreweg het hoogste aantal eieren en nakomelingen dat we ooit gehad hebben, maar liefst 23% meer dan de 5372 eieren uit 2017, het vorige record jaar (met 4086 jongen uit het ei en 3594 uitgevlogen jongen).

Het bezettingspercentage van de kasten was met 84,4% de hoogste sinds 2012 en ook hoger dan het langjarig gemiddelde van 78,9%. De Koolmees steeg tot een van de hoogste waarden sinds 2003 en de Pimpelmees had een iets beter jaar dan in 2017 maar zit nog steeds laaggemiddeld. Voor de Boomklever was het na zeven jaren van daling nu eindelijk weer eens een goede bezetting!

De lente was zacht, vrij droog en zeer zonnig. De lente begon onstuimig met veel wind en neerslag, maar de temperaturen waren boven normaal. In de tweede helft van maart werd het rustig weer met slechts af en toe een zwakke storing en over het algemeen nog steeds temperaturen boven normaal. April kende een sterk wisselend weerbeeld, waarbij enkele koude dagen met (winterse) buien werden afgewisseld door zonnige perioden met zomers warme dagen. Mei verliep koel en kende weinig uitschieters. In de eerste helft van de maand kwam het lokaal af en toe tot nachtvorst. De lente was aan de droge kant met gemiddeld over het land 154 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 172 mm. Maart was een natte

maand, april en mei waren vrij droog. Met over het land gemiddeld 593 uren zon tegen 517 uur normaal was de lente zeer zonnig. Dit is vooral te danken aan april, dat zeer zonnig was. De zomer was zeer warm, zeer zonnig en aan de droge kant. In De Bilt werd een gemiddelde temperatuur van 18,4 °C tegen normaal 17,0 °C gemeten. Sinds 1901 waren er slechts drie zomers warmer, de warmste zomer was die van 2018.

Pimpelmees. 📷 Mignon van den Wittenboer

Door het rustige weer in maart kwam de eileg dit jaar vroeg op gang maar was verder gemiddeld. Het broedsucces was voor de meeste soorten gelijk of slechter dan het langjarig gemiddelde alleen voor de Boomklever (81% tegenover een langjarig gemiddelde van 75,1%) was een positieve uitzondering. De Zwarte Mees en Gekraagde Roodstaart hadden een uitermate slecht jaar met een broedsucces van respectievelijk 60% en 45%. De grootte van het eerste legsel van de Koolmees was met 8,6 eieren net iets kleiner dan het langjarig gemiddelde van 8,7 eieren. De legselgrootte van de vervollegsels, was met 6,2 eieren,

Boomklever. 📷 Mignon van den Wittenboer

ook laaggemiddeld. Voor de Pimpelmees was het eerste legsel dit jaar, met 10,3 eieren ook iets groter dan het langjarig gemiddelde van 10,1 eieren. Net als bij de Koolmees waren echter de vervolglegels (6,2 eieren) ook aan de kleine kant. De gemiddelde legselgrootte van de Gekraagde Roodstaart (7,3 eieren) is hoger dan het langjarig gemiddelde van 5,6 eieren en de hoogste gemeten sinds 2003. Ook de Zwarte Mees (gemiddeld 8,5 eieren) was hooggemiddeld. De legselgroottes van Bonte Vliegenvanger (5,9 eieren) en Spreeuw (5,0 eieren) waren gemiddeld. Voor de Boomklever (6,5 eieren) en Grote Bonte Specht (4,9 eieren) waren de legselgroottes aan de kleine maat en lijken de laatste jaren onder druk te staan, maar er zijn niet veel legselgroottes waarop dit gebaseerd is.

Met 11 april was de gemiddelde eerste eidatum voor de Koolmees een week vroeger dan vorig jaar en gemiddeld over de laatste 15 jaar. De gemiddelde eerste eidatum van de Pimpelmees, op 8 april, was ook ongeveer een week (8 dagen) vroeger dan in 2018. Voor beide soorten was het allereerste ei dat gelegd werd (1 april voor de Koolmees en 31 maart voor de Pimpelmees) ook gemiddeld over de laatste 15 jaar. De Boomklever begon gemiddeld op 6 april en de Zwarte mees was eindelijk weer eens de vroegst eileggende

soort met een gemiddeld begin op 31 maart met de eileg van de eerste legsel. De Bonte Vliegenvanger en de Gekraagde Roodstaart, die in Afrika overwinteren, begonnen, respectievelijk 2 en 1 mei; gemiddeld en vroeggemiddeld.

Dit jaar werden in het werkgebied van Vogelwacht Uden de Afrikagangers vroeggemiddeld voor het eerst gemeld. De Bonte Vliegenvanger werd op 5 april en de eerste Gekraagde Roodstaart van de regio werd op 30 maart gezien in het werkgebied van de Vogelwacht Uden e.o. in De Maashorst. Voor de Koolmees waren er 93 vervolglegselsgesels (22,3%) een verdubbeling van vorig jaar en hoog vergeleken met het langjarig gemiddelde van 16,7%. Van de Pimpelmees waren er maar zes vervolglegselsgesels (5,3%) en dat is laaggemiddeld ten opzichte van het langjarig gemiddelde van 6,9%. Normaal is het vervolgpercentage van de Pimpelmezen ongeveer 40% van die van de Koolmees, dit jaar was dat maar 24%.

Al met al was het alleen voor de Boomklever, en in mindere mate de Koolmees een goed jaar en voor de Pimpelmees, Zwarte Mees en Grote Bonte Specht weer een slecht jaar. Voor de andere soorten was het een gemiddeld jaar (zie tabel hieronder).

Leo Ballering

Soort	Bezettings- graad	Broedsucces	Legsel- grootte	Vervolglegsel- percentage	Totaal beeld 2019
Koolmees	↑↑	↔	↔	↑↑	↑
Pimpelmees	↓↓	↔	↔	↔	↓
Bonte Vliegenvanger	↔	↔	↔	nvt	↔
Boomklever	↑↑	↑↑	↓	nvt	↑↑
Gekraagde Roodstaart	↓	↓↓	↑↑	nvt	↔
Zwarte Mees	↓	↓↓	↑	nvt	↓
Grote Bonte Specht	↑↑	↓↓	↓	nvt	↓
Spreeuw	↑	↔	↔	nvt	↔

↑↑: Hoog

↓↓: Laag

↑↑: Hooggemiddeld

↓↓: Laaggemiddeld

↔: Gemiddeld

Kengetallen per soort broedseizoen 2019

Totaal 2019	Koolmees	Pimpelmees	Bonte Vliegenvanger	Boomklever	Gekraagde Roodstaart	Grote Bonte Specht	Zwarte Mees	Spreeuw	Boomkruiper	Roodborst	Winterkoning	Witte Kwikstaart	Totaal
# nestkasten	855												
# nestkasten bezet	434	135	89	40	4	8	2	6	3	5	2	1	729
% nestkasten bezet	50,8%	15,8%	10,4%	4,7%	0,5%	0,9%	0,2%	0,7%	0,4%	0,6%	0,2%	0,1%	83,0%
# legels	510	139	92	39	4	8	4	8	4	5	2	1	816
# eieren	4151	1412	547	254	29	39	30	41	26	30	10	0	6569
# eieren uitgekomen	3353	1151	464	212	13	29	21	33	18	20	5	0	5319
% eieren uitgekomen	81%	82%	85%	83%	45%	74%	70%	80%	69%	67%	50%	0%	81%
# jongen uitgevlogen	3173	1110	460	207	13	27	18	30	18	20	5	0	5081
% jongen uitgevlogen	95%	96%	99%	98%	100%	93%	86%	91%	100%	100%	100%	0%	96%
% broedsucces	76%	79%	84%	81%	45%	69%	60%	73%	69%	67%	50%	0%	77%
# vervolg broedsel	93	6	0	0	0	0	2	2	2	0	0	0	105
% vervolglegsel	22%	5%	1%	4%	10%	0%	100%	25%	100%	0%	0%	0%	23%
Legselgrootte	7,2*	10,3	5,9	6,5	7,3	4,9	8,5	5	7	6	5	5	
Gem Eidatum 1 ^e legsel	11-4	8-4	2-5	6-4	1-5	23-4	30-3	13-4	4-4	17-4	10-4	?	

Bijzondere waarnemingen

Hierbij weer een selectie van de bijzondere waarnemingen van eind augustus 2019 tot eind oktober 2019.

Het is slechts een klein gedeelte van de vogelwaarnemingen uit onze regio die op www.waarneming.nl ingevoerd zijn. Deze waarnemingen hebben allen het kenmerk zeldzaam of zeer-zeldzaam (rood aangegeven).

Natuurlijk zijn er weer diverse leuke soorten op de telpost gezien. De vele uren die ze daar maken leveren altijd wel bijzondere soorten op. De Grote Pieper die eerder alleen overvliegend was gezien heeft dit jaar zelfs meerdere dagen aan de grond

gezet. Helaas zat deze wel in de wat hogere begroeiing waardoor die moeilijk te ontdekken was. Bij een excursie van Ark is er een mogelijke Blauwstaart gehoord. Helaas is dit geluid niet opgenomen, dus echt vaststellen zal erg lastig worden. Bij twijfel probeer altijd een foto te maken of neem het geluid op met je mobiel.

Peter van de Braak

Wil je op de hoogte blijven kijk regelmatig op onze site: www.vogelwachtuden.nl of meld je aan voor onze Vogelwacht App-groep!

Datum:	Aantal	Soort:	Locatie:	Waarnemer:
29-8-2019	2	Wespendief	Telpost Brobbelbies noord	Noud van den Berg
30-8-2019	1	Ortolaan	Telpost Brobbelbies noord	Toy Janssen
30-8-2019	1	Grauwe Kiekendief	Maashorst - Begrazingsgebied	Chris van Lieshout
31-8-2019	1	Morinelplevier	Telpost Brobbelbies noord	Isidro Rendon
17-9-2019	1	Duinpieper	Telpost Brobbelbies noord	Arend Vermaat
24-9-2019	1	Waterpieper	Telpost Brobbelbies Zuid	Gerard van Aalst
25-9-2019	1	Roodkeelpieper	Telpost Brobbelbies noord	Martien van Dooren
27-9-2019	1	Grote Pieper	Telpost Brobbelbies noord	Martien van Dooren
27-9-2019	2	IJsgors	Telpost Brobbelbies noord	Martien van Dooren
30-9-2019	2	Beflijster	Maashorst - Slabroekse heide	Peter van de Braak
3-10-2019	1	Grote Pieper	Telpost Brobbelbies noord	Wim Gremmen
4-10-2019	1	Blauwstaart	Maashorst - Slabroek	Jeroen Helmer
7-10-2019	23	Kleine Rietgans	Maashorst - Brobbelbies	Alain Hofmans
14-10-2019	1	Ruigpootbuizerd	Telpost Brobbelbies noord	Wim Gremmen
18-10-2019	1	Bladkoning	Maashorst - Begrazingsgebied	Gerard van Aalst
18-10-2019	2	Beflijster	Telpost Brobbelbies noord	Wim Gremmen
30-10-2019	1	Europese Kanarie	Uden-Raam	Stefan van Schaik

LiveAtlas:

met vogelvrij tellen bijdragen aan de kennis over Nederlandse vogels

Een vogeltelling doen als tussendoortje, tijdens een mooie wandeling bijvoorbeeld? LiveAtlas is het logische vervolg op Sovon's succesvolle Vogelatlas. Het nieuwe project biedt je de kans om op laagdrempelige wijze deel te nemen aan het in kaart brengen van de Nederlandse vogelwereld en die in je werkgebied. Die verandert immers voortdurend. Maar het is ook een spannende en leerzame uitdaging voor jezelf! Het uitgangspunt: een lijstje bijhouden van alle soorten die je ziet of hoort.

Je kunt zelf invulling geven aan hoe je dat het liefste doet. Een rondje door het park? Een vierkante kilometer systematisch uitkammen? Alleen soorten aankruisen of ook individuen tellen? Kan allemaal. Met een complete lijst, ook wel streeplijst genoemd, verzamel je veel waardevollere informatie dan enkel het vastleggen van losse waarnemingen of zeldzaamheden. Streeplijsten worden wereldwijd daarom een steeds vaker gebruikt om informatie over vogels vast te leggen. Zo gebruiken de Britten BirdTrack. In grote delen van Noord- en Zuid-Amerika, maar ook bijvoorbeeld in Spanje en Portugal, is eBird populair in gebruik.

Wat maakt LiveAtlas leuk?

Door complete lijstjes bij te houden blijf je scherp in het veld. Daarnaast biedt het een goede manier om bijvoorbeeld een lokale Avifauna te maken, omdat je met tellingen in km-hokken een heel werkgebied systematisch af kunt gaan. De lege vlakken op de kaart op www.liveatlas.nl dagen je uit om 'onderbevogelde' stukken af te gaan. En ook in de beter onderzochte gebieden is altijd wat

te doen. Het project loopt immers jaarrond. Lijstjes geven je daarmee ook inzicht in de trefkans van soorten door het jaar heen. Probeer in augustus bijvoorbeeld maar eens een Veldleeuwerik (of in sommige gebieden, tegenwoordig, een Merel) tegen te komen. Of in januari een Witgatje... Alle lijsten bij elkaar leveren mooi (en live) inzicht in de fenologie en trefkansen van soorten op. En leuke persoonlijke statistieken.

LiveAtlas is geen vervanger van bijvoorbeeld broedvogeltellingen en watervogeltellingen. Want we kunnen geen (gebieds)trends berekenen met de lijstjes. Daarvoor blijven regelmatige bezoeken met een vaste aanpak nodig. Blijf dus vooral je tellingen voor bijvoorbeeld MUS en het Watervogelproject doen.

Figuur 1. LiveAtlas-track in een kilometerhok. Bij de meest waardevolle (en interessante!) lijstjes worden alle habitats bezocht om alle soorten en aantallen op te pikken.

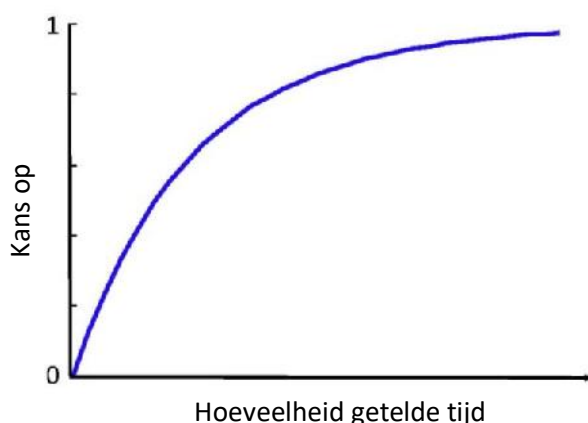
Drie 'magische' ingrediënten: telduur, afstand en volledigheid

Dankzij slechts drie ingrediënten van je telling: telduur, afgelegde afstand en volledigheid, leg je al voldoende informatie vast. Zo kunnen we met het aandeel lijsten waarop een soort staat de trefkans per periode weergeven en ontstaat een fenologiegrafiek. Kijk op de website voor mooie voorbeelden! Daarbij is het belangrijk dat we weten dat je lijst compleet is, omdat deze anders niet vergelijkbaar is met andere lijsten. Vergeet dus niet om ook de talrijke soorten (en de exoten) mee te nemen! Ook zijn telduur en afgelegde afstand belangrijk, omdat de kans dat je een soort aantreft groter wordt naarmate je langer telt en een grotere afstand aflegt. Een lijst van vijf minuten in de achtertuin is niet meteen vergelijkbaar met een wandeling van twee kilometer in 50 minuten. Voor al deze factoren kunnen we wel corrigeren, omdat we de drie ingrediënten hebben.

Ik ben er wel maar je ziet me niet

Hoe gebruikt Sovon de gegevens nu? Een kijkje in de keuken. LiveAtlas helpt ons namelijk om meer te weten over de kans dat je een vogel tegenkomt. In **figuur 1** zie je een zogenaamde detectiecurve. Het aantal soorten (of individuen) neemt toe naarmate je langer telt. Uiteindelijk vlakkt de curve af omdat je alle soorten in het telgebied hebt waargenomen. De curve zal er anders uitzien als je te maken hebt met in het oog springende en luidruchtige soort als Koolmees (welke snel wordt waargenomen) of met een moeilijker waar te nemen en vaak stille soort als Appelvink (die pas bij het afvlakken van de curve wordt gezien). Waarom is dit nu belangrijk? Ook al worden alle vogels bij een telling ingevoerd, toch kunnen er soorten of individuen ontbreken, bijvoorbeeld doordat de weersomstandigheden matig waren, de waarnemer niet in goeden doen was (verkoudheid of een kater) of er plotseling straaljagers over het bos vlogen. Om hiervoor te corrigeren, hanteren we detectiecurves, waarbij we op basis van getelde

tijd en soorten kunnen inschatten welke soorten gemist zijn bij het tellen.

Figuur 2. Detectiecurve; naarmate er meer tijd wordt geteld, neemt de kans om een soort waar te nemen ook toe. Bij lastige soorten is de curve minder steil dan bij gemakkelijke soorten.

Ik ben er niet maar je ziet me wel

Omgekeerd hebben we natuurlijk ook waarnemingen die wel zijn ingevoerd, maar die niet kloppen. Dit kan aan een verkeerde soortherkenning of aan een invoerfoutje liggen. Voor LiveAtlas hebben we een mooie validatietool ontwikkeld, waarbij we alle waarnemingen filteren op bijzonderheden. We letten op hoge aantallen, waarnemingen die buiten de fenologie van een soort vallen en op het regionale voorkomen van soorten. Als we iets opvallends zien, nemen we even contact op met de teller.

Doe mee!

Haal meer uit je rondje vogels kijken en voer een LiveAtlas lijst in! Kijk op www.liveatlas.nl of ga naar LiveAtlas in de app Avimap!

Voor meer informatie, neem contact op met Paul van Els paul.vanels@sovon.nl of Albert de Jong albert.dejong@sovon.nl.

En je mag natuurlijk ook contact opnemen met Leo Ballering, als districtscoördinator van Sovon en na 452 LiveAtlastellingen, 157 soorten, en 275 uur, wil hij zijn ervaringen hiermee vast wel delen!

Uitgelicht

Jagers en kleine meeuwen

Nadat in de vorige editie van *Uitgelicht* de eerste groep van de zeevogels zijn besproken, gaan we ons in deze aflevering richten op de Jagers en een begin maken met het bespreken van een lastige groep nl. de Meeuwen. In deze uitgave zullen we naast de Jagers de Kleine Meeuwen bespreken. In de volgende aflevering zullen de Grote Meeuwen en de Burgemeesters aan bod komen.

De jagersfamilie *Stercorariidae* telt acht soorten jagers. Vier van de acht soorten jagers leven uitsluitend op het zuidelijk halfrond rond Antarctica en verder noordwaarts tot in de tropen. Het betreft vier grote soorten uit het geslacht *Catharacta* die verder niet besproken zullen worden. Wij zullen ons hier met name richten op de vier soorten die ook in de West-Europese kustwateren te vinden zijn. Jagers zijn middelgrote tot grote zeevogels met een lengte van tot 65 cm en een vleugelspanwijdte tot 1,5 m. Uiterlijk lijken ze veel op meeuwen, maar ze verschillen daarvan door hun donkere, grijze of bruine verenkleed. Met hun sterke spieren, lange vleugels, dikke, iets haakvormige snavel en de scherpe krabnagels doen jagers onmiskenbaar aan roofvogels denken. Ze hebben dan ook de gewoonte andere zeevogels van hun prooi te beroven. In deze aflevering zullen we naast de **Grote Jager** die veel op de Noordzee te vinden is, ook de Middelste Jager, de **Kleine Jager** en de **Kleinste Jager** bespreken. Succesvolle herkenning van jagers vereist de nodige ervaring. De meeste jagers lijken in het veld donker en dat geldt in het algemeen ook voor jonge vogels. Verder zijn jagers ook van meeuwen te onderscheiden aan de spitsere handvleugel (uiteraard

niet goed bruikbaar bij de breedvleugelige Grote Jager). Verder hebben de jagers een meer doelgerichte vlucht in vergelijking met de meer bedachtzame, bijna luie vleugelslagen van meeuwen. Recent is het boekje uitgekomen: *De Nederlands Meeuwengids* van Ruurd-Jelle van de Leij en Merijn Loeve. Hierin worden de twaalf meest voorkomende soorten meeuwen in Nederland op een inzichtelijke manier compleet met foto's beschreven. Zeer leeswaardig voor de liefhebber. De schrijvers stellen dat bij het determineren van meeuwen het belangrijk is om steeds dezelfde methode te gebruiken. De eerste stap is het bepalen of het om een kleine of grote meeuw gaat. De tweede stap is het vaststellen van de leeftijd van de vogel. De derde stap is het determineren van specifieke kenmerken zoals kopvorm, postuur, pootlengte, kleur en het patroon van de open vleugel. De juveniele meeuwen zijn veelal bruin van kleur, de handpennen zijn puntig en het oog en de snavel zijn overwegend donker. Dit kleed is globaal zichtbaar van juli tot en met september. In de eerste winter wordt de bruiner kleur al snel valer en de rui concentreert zich op de mantel-, rug- en schouderveren. Hierdoor ontstaat een contrast tussen de juveniele veren op de vleugels en de nieuwe generatie rugveren. Bij de kleine meeuwen is het kleed van de tweede winter vrijwel identiek aan dat van volwassen vogels. De meeuwenfamilie *Laridae* omvat wereldwijd 81 soorten zeevogels, waaronder 'echte' meeuwen, diverse groepen van sterns en daarmee verwante noddy's. Bij het bespreken van de meeuwen zullen we ons in deze editie beperken tot de groep van de kleinere meeuwen. De verdeling in de twee

groepen van kleinere meeuwen en grote meeuwen is gebaseerd op de snelheid waarmee de soort van juveniel kleeft naar volwassen kleeft ruit. In deze editie zullen de **Dwergmeeuw**, de **Kokmeeuw**, de **Zwartkopmeeuw**, de **Drieteenmeeuw**, en de **Stormmeeuw** besproken worden.

Grote Jager

-*Stercorarius skua*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Grote Jager broedt niet in Nederland maar in Groot-Brittannië, Faeröer en Noorwegen op rotsachtige eilanden en hoogvenen langs de kust en in IJsland op de uitgestrekte lavazandvelden langs de zuidkust. Grote Jagers zijn zeer agressief ten opzichte van andere zeevogels. Ze doden regelmatig vogels als Papegaaiduikers, Sterns en ook Rotganzen. Ze roven hun voedsel, vooral vis, meestal van andere zeevogels maar vangen zelf ook prooien van het zeeoppervlak of achter vistrallers. De belangrijkste trekperiode in de Noordzee valt in de maanden september-oktober en vooral na herfststormen zijn grote jagers langs de Nederlandse Noordzee kust te zien. De voorjaartrek is minder opvallend. Het nest wordt fel verdedigd tegen indringers, waaronder vee en mensen. Het is een ondiep kuiltje waarin twee eieren worden gelegd, die vooral door het vrouwtje in 26-32 dagen worden uitgebroed.

Grote Jager. 📷 Dick Slaa

De jongen verlaten het nest kort na het uitkomen en scharrelen zelfstandig rond in het territorium, dat door het vrouwtje fel wordt verdedigd.

Herkenning: de Grote Jager is zo groot als een Zilvermeeuw, maar toont forser en zwaarder door de brede, iets afgeronde vleugels en zware snavel. Kortere staart dan bij andere jagers, zonder verlengde middelste pennen. Het verenkleed is zwart-bruin met donkergele strepen en verder op de vleugels opvallende witte velden. De Grote Jager lijkt in de vlucht sterk op een grote meeuw, maar valt op door een compactere vorm, een krachtige neerwaartse vleugelslag en een fors, wat uithangend lichaam. Buiten het broedgebied is de Grote Jager zwijgzaam. Bij het verdrijven van indringers een fel *gek-gek* of een rollend *hah-hah-hah*.

Middelste Jager

-*Stercorarius pomarinus*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Middelste Jager, uit de met meeuwen verwante familie *Stercorariidae*, broedt in het noorden van Rusland, Siberië, Alaska en Canada. Na de broedtijd, in september, verlaten ze de toendra en trekken naar de kusten van de Grote en de Atlantische Oceaan. Tijdens de trek houden de meeste dieren een route langs de kust aan en trekken zelden over land. Op de toendra leeft de Middelste jager op een dieet van vrijwel alleen lemmingen. De broedparen vestigen zich dus ook alleen in gebieden waar deze knaagdierjes voorkomen. Ze zijn zo sterk van deze prooi soort afhankelijk dat ze zich nauwelijks voortplanten in jaren dat lemmingen schaars zijn. Buiten het broedgebied eten Middelste Jagers vis of stelen de buit van andere vogels. Heel af en toe eten ze afval en aas. Omdat de Middelste Jager aan het eind van de voedselketen staat, hopen zich in zijn weefsels milieuvergiften zoals pesticiden, PCB's, kwik en andere zware metalen op. Intussen weten we dat deze vogel in elk geval een deel van het gif

in zijn veren opslaat. Bij elke rui zou hij zo een deel van de vervuilende stoffen weer kwijt raken. Na een baltsceremonieel waarbij veel rondjes worden gevlogen en luid wordt gekrijs, krabt het broedpaar een kuiltje in de grond uit, dat als nest moet dienen. Het legsel telt twee eieren die ongeveer 26 dagen worden bebroed. Elk ei rust op de voet van de broedende oudervogel, zodat het niet met de koude grond in contact komt. De jongen verlaten het nest al na twee dagen nadat ze zijn uitgekomen. Na ongeveer een maand kunnen ze vliegen.

Middelste Jager. 📷 Marc Gottenbos

Herkenning: De Middelste Jager is een grote vogel niet veel kleiner dan de Kleine Mantelmeeuw. De adult is in zomerkleed het gemakkelijkst te herkennen aan zijn stompe, gedraaide middelste staartpenen, die er uit zien als lepels of spatels. De 'lepels' kunnen echter gesleten of zelfs gebroken zijn in de late herfst. Juvenielen missen de 'lepels'. Er zijn twee kleurvormen: minder dan 10% van de populatie is geheel donker met slechts kleine lichte vleugelvelden. De overgrote meerderheid is licht van onderen, met gebandeerde flanken, lichte halsband, vlekkelig donkere borstband, donkere kap en geheel donkere bovendelen. In het vliegbeeld vallen naast de eerder genoemde kenmerken de witte vlek op de handpenen op. In de vlucht maakt de Middelste Jager met zijn diepe, regelmatige wiekslagen net zo'n logge indruk als de Zilvermeeuw. Buiten het broedseizoen meestal zwijgzaam.

Kleine Jager

-Stercorarius parasiticus-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Kleine Jager is een pelagische vogel die meestal leeft op volle zee maar hij broedt op de toendra in het hoge noorden, rondom de pool. Belangrijke broedgebieden zijn Alaska, Noordwest-Canada en Groenland. Hij is tijdens de trek geregeld aan zee-kusten te zien, ook in ons land. In feite is hij, afgezien van zeer onregelmatig voorkomende herfstinvasies van de Middelste Jager, de algemeenste jager in ons werelddeel. De Kleine Jager overwintert zelden in West-Europa, maar komt hier vooral in de herfst wel regelmatig als doortrekker langs. Aan onze kust zie je de meeste Kleine Jagers in augustus, september en oktober. De Kleine Jager is een 'kleptoparasiet', die leeft van diefstal. Hij berooft andere zeevogels van de vis die ze hebben gevangen. Aan de visdiefstal gaat een felle achtervolging door de lucht vooraf. Vaak kiest hij Noordse Sterns als slachtoffer, maar ook wel Papegaaiduikers of Drieteenmeeuwen. Hij is ook goed in staat zelf prooien te vangen. Aan het zeeoppervlak vangt hij vissen, garnalen en pijlintvissen. Hij volgt vissersschepen om zich te goed te doen aan weggegooid visafval en eet aas in de vorm van kadavers die op strand aanspoelen. Vanaf mei vestigen de Kleine Jagers zich in losse broedkolonies, waarbinnen elk broedpaar energiek een eigen territorium verdedigt. Het paar graaft een nestkuil in de grond en stoffeert die met gras en korstmos. Het vrouwtje legt doorgaans twee eieren en broedt die met behulp van het mannetje in een maand uit. De jongen verlaten het nest al na enkele dagen en worden na drie tot vier weken vliegvlug.

Herkenning: de Kleine Jager is veel kleiner dan de Zilvermeeuw. Men onderscheidt twee vormen van de Kleine Jager: een licht vorm met een witte halsband en een licht buik, alsmede een geheel donkere vorm. Deze kleurverschillen hangen direct

samen met de geografische ligging van de broedgebieden. De donkere vorm is egaal donkerbruin van onderen, de tussenvorm warmer goudbruin van onderen en de zijkant van kop en nek geelbruin.

Kleine Jager. 📷 *Marc Gottenbos*

De lichte vorm heeft een donkere kap, witte nek en wangen en onderdelen, soms met een licht grijsbruine borstband. Bij de Juveniel hebben de veren op de bovendelen beige zomen en de puntige middelste staartpenen zijn iets verlengd. In de vlucht is de Kleine Jager te herkennen aan de witachtige buik en de witte vlek onder de vleugel. De Kleine Jager is zeer wendbaar, hij achtervolgt, in valachtige vlucht, andere zeevogels net zo lang tot ze hun prooi laten vallen of opbraken. Het geluid is in de broedtijd een meeuwachtig 'ka-ouw', de rest van het jaar zwijgzaam.

Kleinste Jager

-Stercorarius longicaudus-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Kleinste Jager wordt niet groter dan een Kokmeeuw en leeft meestal pelagisch, al wordt hij bij stormen wel eens naar de kust gedreven en kom je in de trektijd soms losse exemplaren in het binnenland tegen. In de zomer broedt hij op de arctische toendra (Scandinavië, Siberië, Alaska, Canada en Groenland), minder op de subarctische struiktoendra en alleen plaatselijk

in bergheiden (bijvoorbeeld op *fjells* in Noorwegen). In alle gevallen betreft het droge, schaars begroeide terreinen, soms bijna kale, stenige bodems. Over de voedselkeuze van de kleinste Jager in de broedtijd is het meeste bekend. Hij is dan sterk afhankelijk van lemmingen, al eet hij ook wel eieren, vogeltjes, insecten en bessen. De Kleinste Jager leeft 's-zomers samen met andere soorten jagers, waarmee hij felle concurrentie moet aangaan om de favoriete voedselkeuze. Door zijn geringe formaat is hij daarbij in het nadeel. Op de grond is de Poolvos zijn grootste vijand. Het broedsucces hangt rechtstreeks af van het aanbod van prooidieren, net als bij de Middelste Jager, die in dezelfde omgeving broedt. Buiten de broedtijd eet de Kleinste Jager overwegend vis waarbij hij zich als een gewiekste luchtpiraat ontpopt. Alle Kleinste Jagers komen begin juni op hun broedplaatsen aan. Ze vestigen zich dan territoriaal op de toendra waarbij het nest onzichtbaar op de grond is aangelegd. Meestal legt het vrouwtje twee eieren welke in 24 dagen worden uitgebroed. De jongen verlaten het nest meestal na een of twee dagen. 's-Winters zwerft de Kleinste Jager rond op de zeeën bij Antarctica. De trekroutes lopen meestal ver van het vasteland. Je ziet de vogels dan ook maar sporadisch langs onze Noordzeekust of in West-Frankrijk. Wel trekken jonge onervaren vogels soms over land.

Kleinste Jager. 📷 *Marc Gottenbos*

Herkenning: door zijn zwarte kap en tenger gebouwde lijf met smalle vleugels zou je de Kleinste Jager voor een stern kunnen aanzien. De boven-

delen van zijn verenkleed zijn bruingrijs, de onderdelen wit; op de wangstreek is wat geel te zien. De zwarte snavel is vrij dik en eindigt zoals bij alle jagers in een haakpunt. Determinatie is 's-zomers makkelijker vanwege de lang uitgetrokken staartveren. Bij jonge vogels is de staart veel korter. Hij lijkt dan ook veel op de jonge Kleine Jager: grijsbruin met witte veerranden en dus een korte staart. De vlucht van de volwassen Kleinste Jager is soepel en oogt met zijn smalle vleugels moeiteeloos. De lange staartpennen wapperen 's-zomers in de wind.

Kokmeeuw

-Larus ridibundus-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Kokmeeuw is het gehele jaar door bij ons en niet alleen aan zee. Je hoort zijn spottende luide gescheld overal in het binnenland, bij plassen, op geploegde akkers en op stortplaatsen. Al naar gelang van de omgeving waar hij vertoeft eet de Kokmeeuw vissen, wormen en insecten, maar ook graan en afval. Dankzij die veelzijdige voedselkeuze kan hij zich in zeer uiteenlopende milieus vestigen. Kokmeeuwen vind je in heel Europa, uitgezonderd het uiterste noorden van Rusland en Scandinavië. Het broedareaal, dat ook delen van Azië omvat, reikt van gematigde breedten tot in de subarctische zone. Kokmeeuwen broeden in kolonies. De bij ons broedende Kokmeeuwen blijven merendeels in eigen land of althans in West-Europa, al zwerven ook daarvan wel dieren verder weg. Kokmeeuwen broeden meestal op de grond; daardoor staan legsels en nestjongen bloot aan gevaar. Er komen veel rovers op af, zoals vossen, ratten, wezels en loslopende katten; daarnaast ook vogels zoals de Zwarte Kraai, Raaf en sommige Uilen. Volwassen Kokmeeuwen worden af en toe geslagen door Sperwers en Slechtvalken. Om zich te verdedigen tegen roofvijanden die groter zijn dan zichzelf hebben Kokmeeuwen een vernuftige, doeltreffende strategie:

schelden. De dieren vliegen daarbij allemaal op en beginnen de predator lastig te vallen door van achteren, onder luid gekrijs op hem neer te duiken. Dat scheldgedrag zie je vooral in de broedtijd. Het nest op de grond is niet meer dan een dunne laag plantendelen waarop het vrouwtje vervolgens een of meer (maximaal 4) grijze, leemkleurige of lichtbruine eieren met wat bruine vlekjes legt. De eieren komen nadat ze beurtelings door het mannetje en vrouwtje zijn bebroed na ruim drie weken uit. Na nogmaals een dikke maand van ouderlijke zorg worden de jongen vliegvlug.

Kokmeeuw. 📷 Vera Slaa

Herkenning: de Kokmeeuw is een typische slanke en kleine meeuw met een kleine, ronde kop met een donker oog. Achter het oog is het patroon van een donker gekleurde 'koptelefoon' aanwezig. Richting het voorjaar wordt de kop geheel donkerbruin met een kleine en witte oogring. De snavel is donkerrood. Op de bovenvleugel is een helder wit vlak zichtbaar dat gevormd wordt door de buitenste handpennen en grote dekveren. De toppen van de buitenste zes tot acht handpennen zijn zwart. De rest van de vleugel is egaal grijs van boven en wit van onderen. Bij een juveniel/eerste winter worden de geschubde schouderveren al snel vervangen door adulte grijze dekveren. De staart heeft nog een zwarte eindband welke bij de volwassen vogel wit is.

Zwartkopmeeuw

-*Larus melanocephalus*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Zwartkopmeeuw wordt weleens verward met de Kokmeeuw, althans in zijn jeugdkleed. In het volwassen kleed is hij goed te onderscheiden door de grote, gitzwarte kopkap en het ontbreken van zwart aan de vleugels. De Zwartkopmeeuw broedt rond de Zwarte Zee en in Zuid-Europa en op verspreide plaatsen in Midden- en West-Europa. De meeste vogels trekken in het najaar naar het Middellandse Zeegebied, maar kleine aantallen overwinteren in West-Europa. In de wintermaanden vertoeven Zwartkopmeeuwen meestal aan zee-kusten, op stranden en in duingebieden, bij riviermondingen, lagunes of bij havens. In Nederland broeden nu al bijna 1000 paren. Het broedseizoen begint voor Zwartkopmeeuwen meestal in april. Van nature broeden ze in grote kolonies van soms honderden broedparen, ook wel samen met Kokmeeuwen of Stormmeeuwen. De broedparen bouwen hun nest tussen lage, schaarse begroeiing op de grond en soms in hoog riet. Het nest is niet meer dan een ondiep kuiltje, bekleed met takjes en andere plantendelen en veren. In de eerste helft van mei legt het vrouwtje twee of drie geelwitte, donker gevlekte eieren, die door beide broedpartners in ruim drie weken worden uitgebreed.

Zwartkopmeeuw. © Marc Gottenbos

Herkenning: op weg naar het volwassen kleed moeten de jongen het jeugdkleed meer dan eens verruilen. Dat gaat stapsgewijs. Na de eerste herfststui hebben ze hun eerste winterkleed met een lichtgrijze kop en zwart-witte vlekken op de rug. De bruine kop van de juveniel wordt al snel wit met een zwart masker achter de ogen. In de vleugel ontstaat een grijs vlak wat lijkt op het patroon van de Kokmeeuw, echter bij de Zwartkopmeeuw zijn de buitenste vijf handpennen bijna geheel zwart, bij de Kokmeeuw is er meer wit. De staart is wit met een zwarte eindband. In de tweede winter oogt de vogel overwegend wit. De vleugel is lichtgrijs, vergelijkbaar met een adulte vogel. Onderscheidend is de variabele hoeveelheid zwart op de buitenste handpennen, dat varieert van enkele bandjes tot half zwarte veren. De staart is dan geheel wit. De volwassen Zwartkopmeeuw oogt robuuster en steviger dan de Kokmeeuw. De kop is duidelijker zwarter dan de meer bruine kop van de Kokmeeuw. De grens van de kopkap is in zit rechter en meer horizontaal dan die van de Kokmeeuw. De snavel is rood met een zwarte band in de winter, aan het einde van de winter kleurt deze meer donkerrood en krijgt de zwarte band een gele punt.

Dwergmeeuw

-*Larus minutus*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Dwergmeeuw is de kleinste meeuw die in Nederland voorkomt. Zowel in de vlucht als staand lijkt de vogel op een Stern. Zijn vliegstyl oogt soepel, zelfs grillig, maar wel snel en krachtig. Bij het achtervolgen van vliegende insecten voert de vogel abrupte koerswendingen uit. Dwergmeeuwen zijn afhankelijk van de seizoenen op heel verschillende plaatsen te vinden: in Europa, Azië, Noord-Afrika en zelfs in Noord-Amerika. In het zomerhalfjaar broeden de Dwergmeeuwen in hoofdzaak in Noordoost Europa en West-Siberië in kruidenrijke moerassen en op ondergelopen graslanden. In de herfst trekken

de dieren naar gematigde en subtropische zee-kusten, onder meer in West-Europa. De Noord-Europese populaties overwinteren grotendeels in het Middellandse Zeegebied, al blijven veel vogels in West-Europa achter, bijvoorbeeld op het IJsselmeer zolang het niet dichtvriest en voor de kust van Bretagne. Dwergmeeuwen zie je bij ons het meest langs de kust en dus op het IJsselmeer. De aantallen zijn het grootst tijdens de voorjaars trek (april/mei) en het laagst in de winter (alleen volwassen vogels) en de zomer (vooral jonge dieren). Wanneer zich broedparen hebben gevormd, beginnen de mannetjes en vrouwtjes samen een nest aan te leggen. Ze krabben een ondiep kuiltje uit in de grond en bekleden dat met gras, bladeren en stukjes riet. Ze nestelen ook wel op drijvende waterplanten. In mei legt het vrouwtje drie geel- of groenachtige eieren met rode vlekjes. De eieren worden door beide partners in 23 tot 25 dagen uitgebroed. Beide ouders nemen ook de zorg voor de jongen op zich. Veel meeuwen jagen andere vogels hun moeizaam buitgemaakte voedsel af, maar zulk asociaal gedrag is van de Dwergmeeuw niet bekend. Dwergmeeuwen vangen hun prooi zelf aan het wateroppervlak, hetzij zwemmend, hetzij door zich er vanuit de lucht in duikvlucht op te storten. In de winter eten Dwergmeeuwen in hoofdzaak kleine kreeftachtigen en visjes. In de zomer staan vooral insecten op het menu. Hun jongen voeden ze tot op het moment dat ze voor zichzelf kunnen zorgen uitsluitend met opgebroekte insecten.

Dwergmeeuw. 📷 Marc Gottenbos

Herkenning: de Dwergmeeuw heeft in de herfst/winter een witte kop met een donkergrijze pet en vlek achter het oog ('koptelefoon'). Tijdens het voorjaar ontstaat het patroon van de donkere kopkap zoals we die ook kennen van de Kokmeeuw en Zwartkopmeeuw. De snavel is donker en smal. De bovenvleugel is egaal grijs en heeft een witte achterrand. De ondervleugel is juist opvallend donker met, met een witte achterrand. Door deze donkere ondervleugel valt deze soort op tussen foeragerende Sterns. Deze combinatie is vaak in Nederland te zien. De staart is egaal wit en de poten zijn kort en roze, in de zomer kleurend naar meer rood. De juveniel /eerste winter heeft ook een witte kop met donkergrijze pet en 'koptelefoon'. De bovenvleugel is lichtgrijs met donkere randen aan de buitenste handpennen en een variabele zwarte baan die schuin over de vleugel loopt. De ondervleugel is wit. De staart is wit met een brede zwarte eindband. De poten zijn kort en roze.

Stormmeeuw

-*Larus Canus*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Stormmeeuw is een opportunistische zeevogel die in zeer verschillende milieus en van gevarieerd voedsel kan leven, zowel aan de kust als in het binnenland. Verder is het een uitstekende vlieger, die vaak grote trektochten onderneemt. De stormmeeuw komt overal op het noordelijk halfrond voor, zowel in Amerika als Eurazië. Hij broedt in hoofdzaak in noordelijke streken (Alaska, Noord-Europa, Siberië), maar overwintert dikwijls wat verder zuidwaarts, tot aan de kust van Noord-Afrika. Vooral in de wintermaanden zijn Stormmeeuwen een alledaagse verschijning in ons land, zowel aan de kust als langs de grote rivieren. Je ziet ze in die periode geregeld in en bij steden. 's-Zomers concentreren ze zich rond de broedkolonies. In ons land liggen die in hoofdzaak aan de kust, vooral in vrij open duingebieden, maar ook op diverse plaatsen in

het binnenland. De Stormmeeuw heeft vrij gevarieerde eetgewoonten omdat hij in tamelijk uiteenlopende habitats voorkomt. Aan de kust eet hij schelpdieren, schaaldieren en visjes. Bij verblijf in het binnenland, dikwijls op of bij zoete wateren, staan vooral regenwormen en insecten op zijn menu. Daarom zie je deze zeevogel geregeld op akkers, vooral wanneer daar wordt geploegd. Stormmeeuwen brengen maar één broedsel per jaar groot en zijn daarbij weinig kieskeurig ten aanzien van de plaats waar hun nest komt te liggen. Ze broeden zowel op rotseilandjes voor de kust als in de duinen of ook wel op de oevers van rivieren en meren. Het liefst broeden ze in kolonieverband maar ook wel in losse paren. Doorgaans wordt het nest in een kuiltje op de grond aangelegd, maar ook wel eens op het dak van een gebouw waarbij het door het vrouwtje uiterst sober wordt ingericht met zeewier of andere in de omgeving voorradige plantendelen. Het vrouwtje legt gemiddeld drie olijfgroene, bruin gevlekte eieren en broedt die met hulp van het mannetje in bijna vier weken uit. Daarbij lossen de broedpartners elkaar regelmatig elke twee of drie uur af. Na ongeveer 35 dagen zijn de jongen zelfstandig.

Stormmeeuw. 📷 Dick Slaa

Herkenning: de soort lijkt qua formaat en adult kleed het meest op de Drietenmeeuw, maar de pootkleur en vleugelpunten zijn goed onderscheidende kenmerken. Jonge vogels hebben wat weg

van een Kokmeeuw of een Zwartkokmeeuw. De volwassen Stormmeeuw is een fractie groter dan een Kokmeeuw maar veel kleiner dan een Zilvermeeuw. De adulte vogel heeft een ronde, witte kop met donkere streping. Richting de zomer wordt de kop egaal wit, met een rode oogring om het donkere oog. De geel/groene snavel, die richting zomer naar egaal geel kleurt, heeft een dun zwart bandje. In zit zijn de witte handpentoppen duidelijk zichtbaar, wat onderscheidend is van de enigszins gelijkende Drietenmeeuw. De vleugels zijn in de vlucht overwegend grijs met een witte eindband en donkere, buitenste handpennen voorzien van witte topjes en twee tot drie witte spiegels. De staart is egaal wit en de poten zijn in de winter groen/geel, maar richting zomer worden ze meer geel. De juveniel/eerste winter heeft een bruine kop die in de eerste winter al geheel wit kan worden. De snavel is roze tot rozegroen en heeft een zwarte punt. De geschubde schouderdekveren worden snel vervangen door adulte grijze veren, waardoor op de rug een grijze mantel ontstaat. De vleugel oogt egaal bruin met donkere handpennen met een variabele hoeveelheid grijs. De staart is wit met een zwarte eindband. In de tweede winter zijn de vleugels in zittende houding egaal grijs met zwarte handpennen, wat de vleugel een adulte indruk geeft. In de vlucht is de vleugel grotendeels grijs, zoals bij een adult. De handpennen zijn echter zwarter met een witte spiegel op P10 en vaak ook op P9. De staart is meestal egaal wit, maar soms met zwarte vlekken in een of meerdere staartpennen. De poten zijn grijs groen.

Drietenmeeuw

-*Rissa tridactyla*-

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Drietenmeeuw is een kleine meeuw die in dichte kolonies op steile rotskusten en voorliggende rotseilandjes broeden. Ze brengen de winter op volle zee door en volgen daar dikwijls vissersschepen in de hoop dat die

visafval overboord zetten. Aan de korte en krachtige vleugelslagen is zichtbaar dat dit uitstekende vliegers zijn, die zich zelfs in slecht weer goed redden op open zee. Buiten de broedtijd zijn vogels van alle kleden in Nederland te zien, met name na harde westenwind worden waarnemingen gedaan. In Europa herbergt IJsland de grootste broedpopulatie van Drieteenmeeuwen (600.000 tot 800.000 paren). Ook in Noorwegen en Schotland zijn grote kolonies. De zuidelijkste kolonie bevindt zich in Portugal. Helgoland, de Britse eilanden en Bretagne zijn vanuit ons land gezien de dichtstbijzijnde broedgebieden van de Drieteenmeeuw. Drieteenmeeuwen vinden hun voedsel vooral in zee. Het voedsel wordt in de vlucht of al zwemmend van het oppervlak opgepikt, maar de dieren voeren ook stootduiken uit. Verder volgen ze vissersschepen voor het overboord gezette visafval. Ze eten ook kadavervlees van zoogdieren en roven eieren van andere vogels. Op het land vullen ze hun dieet aan met insecten, regenwormen en groenvoer. Drieteenmeeuwen broeden meestal in grote kolonies op steile klifwanden of rotseilandjes langs zeekusten en verdedigt dat tegen naburige stellen. Het nest is een komvormige opeenhoping van zeewier en andere groeisel van zeekusten. Het raakt door uitwerpselen aan de rotsbodem vastgekleefd. De nestkom wordt bekleed met droog gras. Een legsel kan één tot drie witte of lichtbruine, meer of minder krachtig bruingevekte eieren tellen. De eieren zijn vrij groot in verhouding tot het vogellichaam. Bij het feitelijke broeden wisselen beide broedpartners elkaar af. De ouders braken het voedsel vanuit hun maag op naar hun krop, waaruit de jongen het met de snavel opnemen. Jonge Drieteenmeeuwen zijn zo verstandig om tot ze kunnen vliegen op hun richeltje te blijven zitten.

Herkenning: de Drieteenmeeuw heeft een wat gedrongen lijf en korte vleugels, qua formaat het meest vergelijkbaar met de Stormmeeuw. De kop is wit en in het winterkleed heeft hij een grijs achterhoofd met een grijs 'koptelefoon' patroon. De snavel is vaal geel en het oog donker. De boven-

vleugel is overwegend grijs. De buitenste handpennen hebben geen witte vlekken aan de toppen, hetgeen de vogel onderscheidt van de Stormmeeuw.

Drieteenmeeuw. 📷 Dick Slaa

De staart is egaal wit en de poten zijn kort en donker. De juveniel/eerste winter heeft een donker "koptelefoontje" vergelijkbaar met die van de Kokmeeuw. Daarnaast heeft de juveniele Drieteenmeeuw een zwarte boa, die zowel in de vlucht als in zit zichtbaar is. Het zwart van de boa verandert in de eerste winter in grijs. De snavel is zwart. De bovenvleugel is zwart getekend. Het zwart van de buitenste handpennen loopt door in een schuine baan over de vleugel. Er ontstaat hierdoor een groot driehoekig wit vlak door de overige hand- en armpennen. Verwarring met een eerste winter Dwergmeeuw is mogelijk, al is deze een slag kleiner en heeft deze een minder strak afgetekende zwart-wit verdeling op de vleugel. De staart is wit met een strakke zwarte eindband. De poten zijn kort, waardoor de vogel een lage zithouding heeft.

Dick Slaa

Bronvermelding:

- ANWB vogelgids van Europa, *Lars Svensson*
- Handboek vogels van Nederland, *Luc Hoogenstein en Ger Meesters*
- Vogels van Europa, *Editions Atlas*
- Vogeldeterminatie, *Keth Vinicombe, Alain Harris en Laurel Tucker*
- De Nederlandse Meeuwengids, Ruurd-Jelle van der Leij en Merijn Loeve

Soort/grootte	Typering/habitat	Verenkleed man	Kop/snavel man	Poten
Grote Jager 50-58 cm	Pelagische vogel Noordzee 09-04	Zwart-bruin; donkergele strepen Witte velden vleugels korte brede staart	Haakvormige zware snavel	Donker grijs
Middelste Jager 42-50 cm	Pelagische vogel Trektijd 09-11 Noordzeekust	Bovendelen donker; witte buik; donkere borstband; staartpennen spatelvormig	Zwarte bovenkop; roomwitte wang en hals; forse haakvormige snavel	Donker
Kleine Jager 37-44 cm	Pelagische vogel Trektijd 08-11 Noordzeekust	Grijsbruine rug en staart; wittige buik; grijze borstband	Witte hals; donkere kruin; haaksnavel met zwarte punt	Donker
Kleinste Jager 25-41 cm	Pelagische vogel Dwaalgast 08-10 Noordzeekust	Bovendelen bruin-grijs; Middelste staartpennen verlengd	Wang geelachtig; zwarte kop; korte snavel met haakpunt	Donker
Kokmeeuw 35-39 cm	Broedvogel deels standvogel kust en binnenland 01-12	Rug en bovenvleugel grijs; buitenste handpennen zwart; staart wit	Kop donkerbruin; kleine witte oogring; snavel donkerrood	Rood
Zwartkopmeeuw 37-40 cm	Schaarse broedvogel kustgebied 01-12	Vleugel egaal lichtgrijs; geen zwarte vleugelpunten Staart egaal wit	Zwarte kop; snavel rood met zwarte band	Lang en rood
Dwergmeeuw 24-28 cm	Veelal voorjaarstrek kust en IJsselmeer Dwaalgast 01-12	Bovenvleugel egaal grijs witte achterrand Ondervleugel donker; witte achterrand	Donkere kopkap; snavel donker en smal	Kort en roze-rood Lage zithouding
Stormmeeuw 40-46 cm	Standvogel broedvogel duingebied 01-12	Vleugels grijs ; donkere handpennen met witte vlekken Staart egaal wit	Ronde witte kop met rode oogring; snavel geel/ groen met zwart bandje	Groen/geel
Drieteenmeeuw 37-42 cm	Trekvogel en wintergast 08-04	Bovenvleugel grijs; donkere handpennen zonder witte vlekken Staart egaal wit	Ronde witte kop met donker oog; snavel vaal geel	Kort en donker Lage zithouding

Zorgen om de Wilde Eend

De matige afname van onze meest talrijke en wijdverspreide watervogel, de Wilde Eend, houdt de gemeederen bezig. Sinds 1990 is ongeveer 30% van de Nederlands broedpopulatie verdwenen.

Veel mensen trekken zich het lot van de Wilde Eend aan en maken zich zorgen. Waarom zou juist de Wilde Eend, die zich bij uitstek kan aanpassen aan menselijke veranderingen in het landschap, een neerwaartse trend laten zien? Inmiddels zijn er aanwijzingen dat de overleving van kuikens te laag is om de populatie in stand te houden. Om erachter te komen of het daar werkelijk mis gaat en of dat het enige probleem is, zijn meer waarnemingen nodig. Dus graag extra aandacht voor deze soort!

Brief aan het Waterschap

Bij de meeste leden van de Vogelwacht zal het bekend zijn dat onze vereniging ook onderdeel uitmaakt van Stichting natuurorganisaties De Maashorst. Samen zeven andere natuurclubs zoals bijvoorbeeld IVN Uden, IVN Oss, Stichting Dassenwerkgroep Brabant en de sVLU houdt deze stichting een vinger aan de pols bij ontwikkelingen die de natuur in De Maashorst aangaan. Vaak opereren ze op de achtergrond, nemen

deel aan tal van overleggen en sturen plannen bij op het moment dat het natuurbelang in het gedrang komt.

Een probleem waar de Stichting zich erg zorgen over maakt is de verdroging in De Maashorst. Om dit eens goed onder de aandacht van het Waterschap te brengen is eind september een brief gestuurd naar het waterschapsbestuur. Hieronder de inhoud:

26 september 2019

Geacht waterschapsbestuur,

We zien het allemaal om ons heen, de gevolgen van de enorme droogte. Erger dan het ooit geweest is. Wij als natuurorganisaties die actief zijn in de Maashorst luiden de noodklok.

Er is geen water meer. De Maashorst ligt op de kop van de Peelhorst en is grofzandig. Voor de ruilverkaveling in de jaren '70 kon het regenwater de bodem verzadigen met water. Samen met de leemlagen bleef de spons "Maashorst" lang gevuld en zorgde in de winter en voorjaar voor moerassige omstandigheden in het middengebied, rondom de waterscheiding. In de flanken werd het kwelwater opgestuwd bij de breuken die zorgden voor het bijzondere wijstverschijnsel. Toen in de ruilverkaveling Midden Maasland vanuit het midden van het gebied diepe sloten werden aangelegd werd de Maashorst in het voorjaar snel droger ten gunste van een effectieve en intensieve landbouw.

En nu. We waren juist begonnen aan herstel van het watersysteem door aankoop van strategische percelen ter realisering van het Natuur Netwerk Brabant. De Venloop is verondiept en ruilverkavelingsloten zijn deels dicht gegooid. Maar.. er is geen water meer gezien. Twee extreem droge jaren, ingegeven door klimaatverandering en systeemfouten en versterkt door voortdurende landbouwberegening in het midden van de Maashorst hebben het gebied onherstelbaar aangetast:

- De vennen, poelen en beken waarin veel libellen, waterplanten, macrofauna en amfibieën voorkwamen, zijn allemaal droog gevallen. De vraag is of de kenmerkende planten- en diersoorten nog kunnen terug keren. Grote en kleine poelen (al dan niet ontstaan door ontgronding) zijn volledig drooggevalen. Het Ganzenven, een kerngebied voor libellen (38 soorten!) staat droog. Hetzelfde geldt voor de natte delen van de grensweg en de oude vennen en nieuwe poelen die her en der in de Maashorst liggen.
- Het wijstverschijnsel (één van de unieke selling points van de Maashorst) is tot stilstand gekomen, omdat de kweldruk volledig is weg gevallen.

- Houtopstanden sterven door droogte, dit geldt ook voor soorten die groeien op ondergronden met relatief rijkere strooisellagen. Hetzelfde geldt voor bessen- en vruchtdragende struweelsoorten. Dit werkt door in het voedselaanbod van vogels en zoogdieren;
- Overal moeten er nu drinkbakken gevuld worden voor de grote grazers. Een stevige kostenpost en inspanning voor de terreinbeheerders en vrijwilligers. De voedselvoorraad voor de grote grazers neemt in snel tempo af.

Ondertussen gaat de berekening van de landbouwgewassen naast de dorre natuur gewoon door. Het middengebied van de Maashorst behoort tot het Natuurwerk Brabant. Landbouw zou ondergeschikt moeten zijn. Het gebied wordt intensief beteeld met aardbei- en aspergeplanten en andere akkerbouwgewassen. Er wordt constant beregend. De aardbeiplanten worden geplant in maart t/m augustus en daarna intensief beregend. In de herfst van vorig jaar is daardoor de grondwaterstand extra gezakt. Dit jaar dreigt hetzelfde te gebeuren.

Er is nu echt geen water meer! Wij luiden de noodklok!

De berekening moet direct stoppen. Landbouwwinst mag niet ten koste gaan van de natuur in een natuurkerngebied van het Nederlandse natuurnetwerk. Al veel eerder is toegezegd dat het gewenst grond- en oppervlaktewaterregime (GGOR) voor het hele gebied zou worden uitgevoerd. Wij hebben begrepen dat het proces zelfs nog niet is opgestart. Dat betekent dat er mogelijk nog jaren geen stappen gezet worden om het grondwaterpeil te verhogen. Aangezien er geen water kan worden aangevoerd en alle stuwen al zo hoog mogelijk staan, is aanvullend een meer drastisch beleid nodig.

Het grondwater zal zich pas herstellen na maanden volop regen. De verwachting daarvoor is natuurlijk minimaal. Daarom moet u nu al de noodzakelijke noodmaatregelen nemen (die mogelijk terug gedraaid kunnen worden als de regen toch volop zal vallen). De belangrijkste noodmaatregel, die u nu moet nemen is het stopzetten van de berekening. Want terwijl het grondwater verder wegzakt, wordt er dagelijks bijna 24 uur per dag beregend. Met natuurlijk een nog verdere daling van het grondwater tot gevolg. Als u nu dit besluit neemt, kunnen de betrokken landbouwers er in hun teeltplan nu al rekening mee houden. Anders worden ze waarschijnlijk op 1 april plotseling met die maatregel geconfronteerd. Ook moeten alle afvoeren worden dicht gemaakt, zodat de regen die valt deze winter ook echt in het gebied blijft. De natuur heeft dit keihard nodig. Voor vernattingsschade is een regeling.

Er zal nagedacht moeten worden over oplossingen op lange termijn. Een buffersysteem zou een oplossing kunnen zijn. Wij denken daar graag over mee.

Met vriendelijke groeten,
Stichting Natuurorganisaties De Maashorst

De brief is inmiddels in de Commissie Watersysteembeheer van het Waterschap op 15 november j.l. behandeld en de reactie van de commissieleden erop was best positief en hoopgevend.

We zijn erg benieuwd en hopen vooral van harte dat het Waterschapsbestuur deze noodkreet ter harte neemt.

De redactie

Herfstexcursie Ameland

19-23 oktober 2019

Dit jaar was Ameland weer aan de beurt voor de Herfstexcursie. Vooraf was de vraag bij de organisatie, waar zal ons verblijf moeten zijn, want de Stayokay bestond niet meer en daar was het vier jaar geleden perfect geregeld met erg goed eten. Na diverse accommodaties gebeld te hebben, die allemaal te duur waren, kwam ik bij Sier aan Zee terecht en dat bleek de voormalige Stayokay te zijn. Het bestond nog wel maar onder een andere naam. Het was overgenomen door twee voormalige medewerkers van de Stayokay. Alles was nog precies hetzelfde. Er werd begin van dit jaar geboekt voor 25 personen, maar dat was al snel niet voldoende toen de inschrijving open ging. Er werden nog een paar kamers bijgeboekt. Helaas hebben we vanwege ziekte toch weer een kamer moeten afmelden. Uiteindelijk zijn we met 29 personen gegaan. Op twee na allemaal leden die al vaker waren mee geweest. Erwin Riesewijk en Ingrid van Rossum waren de nieuwelingen. Zoals gebruikelijk werd er zaterdagmorgen in alle vroegte vertrokken vanuit Uden en omgeving om de boot van 9.30 uur in Holwerd te halen. Niet meer verzamelen bij de Groenhoeve, maar rechtstreeks naar de bootterminal werkt nog steeds prima. Iedereen was ruimschoots op tijd voor de overtocht. De weersvooruitzichten voor zaterdag waren niet zo geweldig. Vanaf het moment van aankomst op Ameland was de voorspelling regen voor de rest van de dag. Maar zoals zo vaak op de Waddeneilanden, het viel mee met een half uurtje regen en de rest van de dag bleef het min of meer droog. Na een overtocht van drie kwartier waren we op het eiland en konden we meteen bij de veerboot bij fietsenverhuurder Kiewiet onze elektrische fietsen ophalen en bagage inleveren. Drie

dapperen hadden toch nog een gewone fiets met versnellingen besteld, maar dat begint toch een uitstervend ras te worden bij de Vogelwacht. De bagage werd door Kiewiet naar Sier aan Zee gebracht, maar daar konden we pas vanaf 15.00 uur terecht om in te checken. Dus alle tijd om het eiland te gaan verkennen in spontaan ontstane groepjes. De enige afspraak was dat we om 18.30 uur voor het diner aanwezig moesten zijn. Dat er de rest van deze dag al flink gevogeld werd moge blijken uit het feit dat er 's avonds na het eten bij het lijsten al 94 soorten op de teller stonden.

De boot naar Ameland 📷 *Martien van Dooren*

De kamers in Sier aan Zee waren nog steeds aan de iets te krappe kant met vier stapelbedden, maar daar wordt komend jaar aan gewerkt. Het restaurant, bar en recreatiezaal waren al gerenoveerd en van nieuw meubilair voorzien. En ook voor de rest was alles perfect. Vriendelijk personeel, gezellige aankleding, lekker en genoeg eten. Er is tijdens ons verblijf op Ameland ook niets vervelends gebeurd. Er was alleen wat persoonlijk klein leed te noteren in de vorm van een verloren telefoon en een vergeten oplader voor de camera. Dank aan iedereen voor zijn bijdrage aan de groep, want je kunt alleen als groep zo'n prachtige excursie realiseren.

Zaterdag 19 oktober

Na een voorspoedige reis naar Holwerd en oversteek naar Ameland zaten we rond elf uur al op de fiets om te vogelen. In het begin regende het even, maar na een half uurtje schuilen bij een boerenschuur kon de herfstexcursie echt van start. Dieny en ikzelf zaten in een groepje met Peter en Tonny Vlamings, Ad Bekkers en William van de Velden. We fietsten via de Smitteweg en Kooijdijksweg naar de Kooiplaats. Al snel kwamen we bij een veld met Goudplevieren en een Slechtvalk. Die zat op een paaltje te speuren naar een lekker hapje. Goudplevieren zien en horen we af en toe eentje bij ons op de telpost in Uden, maar hier zit er een wei vol mee. Prachtig gezicht en dan zijn ze nu toch al enigszins in winterkleed. In zomerkleed zijn ze nog veel mooier. Een paar weilanden verder zagen we de nodige Brandganzen. De volgende stop was weer vanwege een klein buitje bij een boerenschuur. Zijn die boeren met hun schuren toch nog ergens nuttig voor. Daar konden we een grote groep Kepen op de draad zien zitten en er vlogen, heel verassend voor deze tijd van het jaar, ook nog een 20 tal Boerenzwaluwen rond. Kepen vliegen vaak samen met Vinken en dan zijn ze moeilijk van elkaar te onderscheiden op enige afstand. Op onze Udense telpost nemen we daarom ook zo weinig Kepen waar. Daar rond lopend zag ik in een flits een zwarte Merel met een witte bef zitten. Voordat ik Beflijster kon roepen tegen de anderen vloog hij al weg. Maar we konden de vliegrichting goed bepalen en we fietsten hem gewoon achterna. En jawel hoor een paar honderd meter verderop zagen we hem foeragerend op een voetbalveldje weer terug. Onmiddellijk op de Ameland app gezet om eventuele liefhebbers te informeren. Daarna nog een klein ommetje gewandeld en putters, koperwieken en een mooie fazant gezien. Weer op de fiets ging het dwars over het eiland van de Wadkant naar de duinen aan de Noordzeekant. Heel veel vogels hebben we daar niet gezien, maar het is wel een prachtige route en deze zaterdag nog niet zo druk met fiet-

sers. Niet zo ver weg zagen we het vliegveld van Ameland liggen waar we bij de vorige Ameland herfstexcursie in 2015 een Ruigpootbuizerd en een Blauwe Kiekendief gespot hadden. We zijn ook even bij de vogelkijkhut aan het Finnegatpad gaan kijken. In natte periodes een moerassig gebied, waar dan een stuk aangelegd knuppelpad goed van pas komt. Maar er zat niet veel op het grote water en wat er zat was heel ver weg, zoals Pijlstaart, Slobeend en Krakeend. Andere jaren zat er veel meer en ook nog vlakbij de hut.

Beflijster. 📷 *Martien van Dooren*

Intussen was het al weer rond vier uur en voorzichtig werden onze fietsen richting Sier aan Zee aan de voet van de vuurtoren in Hollum gedirigeerd. Daar stond de bagagewagen van Kiewiet met onze koffers en tassen. De meesten waren zo rond vijf uur gearriveerd en hadden hun kamer al gevonden. Er was in vier jaar tijd niet zoveel veranderd. Na een drankje aan de bar konden we exact om half zeven aan tafel voor een uitstekend diner in de vorm van een lopend buffet. Ook de vegetariërs werden niet vergeten. Na afloop was er het traditionele lijsten om er achter te komen wat we totaal als groep aan vogels gezien hadden deze eerste dag. Dit jaar hadden we John Hermans weer in onze gelederen en onder het hilarisch toekijken en luisteren van de andere, niet vogelgasten, werden door John alle vogels met luide stem opgesomd. Bij de Beflijster moest hij wel enige tekst en uitleg geven.

De rest van de avond kon er onder het genot van een borreltje nog nagepraat worden over de eerste dag. Al met al een lange, maar prachtige dag met een paar druppels regen. Om 11 uur lag iedereen in zijn stapelbedje, want morgenvroeg om 8 uur was al weer het ontbijt.

Martien van Dooren

2^e Excursiedag Ameland: may the force be with you

Zondag 20 oktober is bij uitstek geschikt om de Waddenzee kant af te speuren.

Voor de deelnemers van de Ameland excursie startte de ochtend van 20 oktober 2019 onder het wakend oog van de vuurtoren. Onophoudelijk maalden de lichtwieken over de verder rustige zee. De ingrediënten voor een goede vogeldag aan de Waddenzeekant van Ameland waren bijzonder gunstig. Maar als je al om 6:30 opstaat is er nog een hele tijd te gaan tot het ontbijt, dat om 8:00 start. Lekker douchen en aankleden en dan snel naar buiten.

Het begint om zeven uur net te schemeren. Mooi nog even tijd om te kijken of er nachtvinders op de verschillende verlichtingsplekken zitten. De beestjes vliegen ook bij temperaturen dicht tegen het vriespunt aan. Vandaag levert het echter niets op. Een nultelling telt echter ook mee, zoals Leo ons altijd voorhoudt.

Dan naar de eetzaal. Hier kunnen we zelfs al iets voor acht uur terecht. Het ontbijt is fantastisch verzorgd en de medewerkers zijn experts in gastvrijheid. Voor het lunchpakket kunnen we extra brood meenemen en zijn er extra's neergezet, zoals koeken, pakjes drinken en fruit. Na het ontbijt snel de benodigde dagbagage ophalen en de fiets optuigen. Voor mij is dat zonder het inpluggen van de accu, want ik heb gekozen voor het goede oude trapwerk. Dan vertrekken we door het Hollumberbos, dat direct achter 'Sier aan Zee' ligt. Vannacht zijn er massaal Roodborstjes binnengevallen. Overal zitten ze te tikken. Ook de Koolmezen en Pimpelmezen zijn rijkelijk van de partij. Dan

moet ik even stilstaan want ik hoor een geluid dat ik niet direct kan thuisbrengen. Ah, het blijkt een Sijts te zijn.

Ik kijk om me heen. De anderen zijn doorgefietst. Samen met Ad sta ik nog op het rijke netwerk van zandpaden door het Hollumberbos. Dan maar het gas erop en gokken op het juiste pad, zolang het maar richting zuidoost gaat. We zitten net goed en wel op de fiets als er een bijzonder geluid van een overtrekkende vogel te horen is. Een aantal malen "tiu" en dan weer gevolgd door een rateltje dat in de verte doet denken aan een Boomklever, maar veel hoger en zachter. Ik herken het direct als een Sneeuwgorst. Ik kan helaas alleen Ad in mijn vreugde laten delen, want de rest van de groep is nog steeds buiten ons bereik. Dan maar even vaart maken en snel het bos uit richting de Waddendijk, zodat we een groter zicht hebben. Als we de Waddendijk hebben bereikt zien we een doorsteek naar de zeezijde waar een aantal fietsen staan geparkeerd. Daar vinden we William, Arend en Peter die de eerste vogels op het wad hebben afgespeurd. Daar is het nog relatief rustig met wat Scholeksters, Wulpen, Bergeenden, Zilvermeeuwen en Stormmeeuwen.

Wulp. 📷 *Martien van Dooren*

Op de dijk zitten Graspiepers zich te reppen. Het blijft altijd opletten met piepers, want er kunnen altijd Oeverpiepers tussen zitten en zeker in de trektijd zeldzaamheden als Grote Pieper of Roodkeelpieper. In dit geval is daar geen sprake van en zitten de piepers gewoon Graspieper te zijn.

Met hoog water kun je de meeste vogels op de verschillende foeragegebieden op het eiland zien. Als het laag water wordt vergaren veel soorten hun kostje op het wad en hoe verder de zee is teruggetrokken hoe verder de meesten van de dijk af zitten. Het is laag water aan het worden dus is het handig om relatief snel langs de Waddenzee te trekken. We zetten de tocht voort en stoppen op een aantal plaatsen om het wad af te turen. De eerste stop is vanwege een grote groep rotganzen. Een leuke gans vind ikzelf. Ze hebben een mooi ingehouden geluid, zeker in vergelijking met een aantal andere ganssoorten. Daarachter zwemt een fuut. Nog verder op zee zitten Eiders. De mannetjes hebben in de zomer geruid en zitten nu in hun herkenbare wit-zwarte kleed hun favoriete voedsel, bestaande uit mosselen, bij elkaar te vergaren.

Tussen de basaltblokken op de dijk foerageren een paar Oeverpiepers. Iets verderop lopen de Bonte Strandlopers onophoudelijk te zoeken. Een Watersnip vliegt over. We zetten koers richting de oude haven van Ameland. Op het wad zitten grote groepen Goudplevieren. Aan de rand van de groep zit een Zilverplevier. Meer naar de dijk toe zijn twee Bontbekplevieren druk aan het foerageren. Het is een fantastisch soortenrijke expeditie aan het worden. De voortekenen vanochtend klopten.

Kleine Zilverreiger. 📷 Martien van Dooren

Inmiddels zijn we aanbeland bij de Feugelpôlle, wat Amelands is voor vogel kwelder. Bij een kwel-

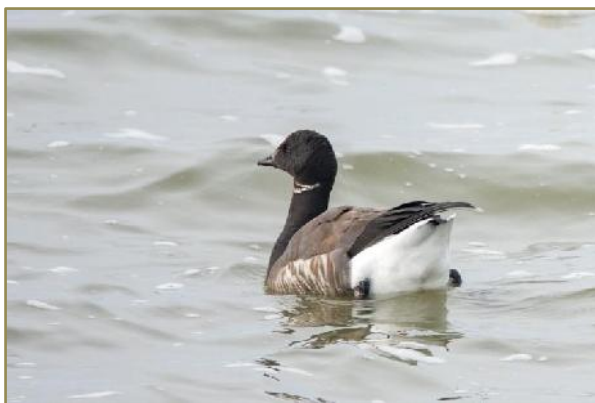
der gaat het om een stukje buitendijks land, dat ook bij hoogwater niet meer onderloopt. Het is in de zomer geschikt als broedplaats voor verschillende soorten zoals Visdieven en Bontbekplevieren. Ook in de trektijd weten de vogels dit stukje te vinden. Bijzonder leuk is de Kleine Zilverreiger die er druk aan het foerageren is. Elegante vogel. Ook zijn er veel Smienten die volop hun fluitende geluid laten horen. We besluiten bij de Feugelpôlle, ter hoogte van de Pietje Miedeweg (fantastische raadselachtige namen toch voor een buitenstaander) de dijk over te steken om naar de vogels in de polder en rietkragen rond de plassen daar te kijken. Een groepje van zes Baardmannetjes besluit dan juist een ander plekje in de rietkraag te zoeken. Het geluid klinkt als een scheur die bij het schaatsen in het ijs ontstaat "tsjinngg". Een Torenvalk staat boven de polder te bidden. Dan horen en zien we ineens een IJsgors overvliegen.

De tocht langs de Waddenzee biedt de ene verassing na de andere. In een kreek zien we nog twee late Lepelaars foerageren. Een andere grote verassing is de Wilde Zwaan, die we al roepend naar het eiland zien vertrekken. Voor de sceptici komt hij vijftien minuten later weer overvliegen richting de Waddenzee en hij laat zich nu ook duidelijk zien. Zelfs de snavel, die voor meer dan de helft geel is, is goed te zien. Een echte zeldzaamheid voor de Waddeneilanden.

Zo gaat het maar door. Het is duidelijk dat we langs zeer verschillende soorten biotopen rijden, waardoor we steeds nieuwe vogelsoorten blijven zien. Maar we zijn inmiddels bij de huidige haven aangekomen en besluiten om maar weer eens om te keren naar het westen van Ameland. Dat kunnen we dan mooi binnendijks van de waddenzee-dijk doen. Een goed besluit blijkt want we zien een grote groep Rotganzen in een weiland grazen. Ze komen in steeds grotere aantallen terug van de Waddenzee waar het nu hoog water begint te worden. Dit is een mooie groep om te zoeken naar bijzonderheden als Witbuikrotgans of de Zwarte Rotgans.

Het duurt niet lang voordat het oog van William valt op een afwijkende rotgans aan de buitenkant van de groep. Het beest is vaak agressief aan het kakken tegen andere rotganzen. Daarbij valt zijn zwarte hals met scherpe aftekening bij de buik op, de witte band om de hals die aan de voorkant doorloopt en witte vlek op de flank. Ja hoor het is een Zwarte Rotgans. Het lijkt vandaag niet op te kunnen. Misschien nog even ons geluk gaan beproeven aan de Noordzeekant?

We steken het eiland over en achter het vliegveld nemen we het fietspad door de duinen. Bij de afslag naar de vogelhut stallen we de fietsen tegen de daarvoor bestemde palen (ik vind ze altijd net lijken op de balken waar paarden in westerns aan vast worden gemaakt). We nemen het pad en slaan rechtsaf richting het strand en niet richting de vogelhut. Zo komen we aan de rand van het Groene Strand. Bovenop een duin besluiten we het gebied af te speuren. Op een enorme afstand ziet William (hij is vandaag wel heel scherp) een Velduil zitten achter een pol helmgras op het Noordzeestrand. Prachtig. Het beest waant zich helemaal onbespied.

Rotgans. 📷 *Martien van Dooren*

Aan het eind van deze prachtige dag besluiten we nu dan toch maar af te zakken naar 'Sier aan Zee' om op tijd te zijn voor het avondeten om 18:30 uur. Terugwandeland naar de fietsen horen we nog een Waterral nabij een plasje roepen. Dan pakt ieder zijn fiets en vervolgen we weer het fietspad. De overheersende wind in Nederland is

zuidwest. Zo ook vandaag. Dat betekent voor mij dat ik stevig op de trappers moet stampen. Ik moet denken aan Star Trek en denk "May the force be with me". Maar wat maakt het uit. 'The force' was de hele dag al met ons geweest en had een serie verrassingen voor ons in petto. Hierdoor eindigde in de avond de soortenteller bij het lijsten op maar liefst 93 waargenomen soorten. Een mooie dag.

Bart Gras

Maandag 21 oktober

Helaas begonnen we deze dag met regen, maar buienradar gaf aan dat het rond het middaguur droog zou worden. We wilden met een aantal personen niet de hele tijd in de herberg blijven dus besloten we om in de bossen te gaan wandelen. Hier wordt je nog enigszins beschermt door de bomen. Al snel zagen we weer een Roodborst, dit is de soort van deze week. Vrijwel overal op het eiland zag je Roodborsten. Dit zijn al allemaal Roodborsten uit het noorden van Scandinavië en Rusland, maar dit jaar kun je wat betreft Ameland gerust spreken van een invasie van Roodborsten. Verder zagen we nog Goudhaan, Koperwiek, Zanglijster, Koolmees en Pimpelmees. Aan de rand van het bos gekomen zagen we een Tjiftjaf en iets verder weg in een struik verscholen een Beflijster. Op een gegeven moment kwam de Beflijster uit de dekking zodat iedereen deze soort goed kon bekijken.

Inmiddels was het nagenoeg droog zodat we besloten om naar het dichtstbijzijnde dorp Hollum te lopen om daar misschien de Bladkoning te kunnen horen fluiten. Onderweg naar het dorp zagen we in een weiland nog enkele Nijlganzen zitten, normaal gesproken gunnen we die weinig blikken waardig maar tot nu toe hadden we de Nijlgans nog niet gezien, dus die kon als nieuwe soort op het lijstje worden toegevoegd. Eind oktober ben je dikwijls al blij als je een Tjiftjaf ziet maar nu waren het er wel vier of vijf die we zagen. Een enkeling blijft overwinteren in Nederland maar het meren-

deel van de Tjiffen overwinteren in Zuid-Frankrijk/Spanje. Verder zagen we nog vele Koperwieken en Turkse Tortels maar nergens was een Bladkoning te bekennen. We hebben zo ongeveer twee keer het hele dorp rondgelopen, want de visboer was nog niet open, maar helaas, geen Bladkoning. Uiteindelijk dus maar de visboer opgezocht en heerlijk een Kibbeling naar binnen gewerkt; je moet toch wat met regenweer.

Daarna zijn we naar de herberg teruggelopen en hebben we hier nog een uur gewacht omdat er weer een regenbui voorbij kwam. Na deze bui gaf buienradar aan dat het afgelopen zou zijn, dus besloten we om door de duinen naar de zee te fietsen. Je hebt op Ameland een heel mooi rietmoeras liggen aan de zeezijde. We besloten om hier een eind te gaan wandelen want er kan van alles tussen het riet zitten, wat ook bleek want vrijwel meteen zagen we enkele Baardmannetjes opvliegen.

Strandleeuwerik. 📷 *Martien van Dooren*

Ineens hoorde William een Sneeuwgorst en zagen we deze soort mooi overvliegen. Altijd goed herkenbaar met veel wit in de vleugels. Meteen daarop zei iemand, kijk voor je; Strandleeuweriken. Recht voor ons op het pad zaten twee Strandleeuweriken die we op enkele meters konden benaderen en fantastisch gezien hebben. Het blijft toch wel de soort die je moet zien tijdens de herfstexcursies naar de wadden. Verder heb je hier een soort wadvlakte liggen waar veel vogels op afkomen. We zagen onder

andere Bergeend, Rotgans, Pijlstaart, Smient en Drieteenstrandlopers. Op zee zagen we diverse Jan van Genten langskomen en ook zaten er weer enkele Zeekoeten. Normaal ben je blij als je gedurende de hele vakantie een Zeekoet ziet maar tijdens deze trip hebben we elke dag Zeekoeten waargenomen. Als laatste zijn we nog op de kopse zijde van Ameland wezen kijken. Hier heb je een stenen krib in de zee liggen en elke keer zie je hier Paarse Strandlopers. Een dag eerder had ik ze al gezien maar nu gingen we met de hele groep kijken. Maar liefst zes Paarse Strandlopers waren er aanwezig tussen de Steenlopers. Als ik Paarse Strandlopers zie moet ik altijd aan Spitsbergen denken. Hier kwam ik in de zomer broedende Paarse Strandlopers tegen en in de winter zie je ze langs onze kust. Toch gauw een drieduizend kilometer van ons vandaan en het grootste deel van de reis vliegen ze over de Atlantische Oceaan zonder land tegen te komen. Wat een prestatie van formaat voor zo'n vogel.

Bij de fiets gekomen zagen we nog mooi vier Grote Gele Kwikstaarten redelijk dichtbij op het dak van een restaurant foerageren. Ook deze soort hebben we vrijwel elke dag gezien terwijl je die normaal maar een enkele keer ziet. Volgens mij komt het doordat we dit jaar iets later dan gemiddeld naar een wadden-eiland zijn gegaan. Een prima idee voor de volgende jaren want ik heb echt de indruk dat in de 2^e helft van Oktober er meer op de eilanden zit dan tijdens de 1^e weken van Oktober.

Ondanks de regen vonden we met zijn allen dat het een dag was die zeer de moeite waard was. Maar ja, met het zien van een Strandleeuwerik vind ik dat zo'n dag altijd al geslaagd is.

John Hermans

Dinsdag 22 oktober

Halverwege het ontbijt werd met stelligheid gezegd dat er om half negen met de vuurtoren op de achtergrond een groepsfoto genomen zou worden. Eerdere afspraak was negen uur. Gelukkig

mochten wij de ontbijttafel verlaten voor de fotosessie en daarna rustig verder ontbijten en onze lunch klaarmaken. Om half negen stonden wij klaar voor de fotosessie van de Amelandgangers. Tijdens het wachten op de laatkomers zagen wij een Buizerd en een Slechtvalk met prooi in zijn snavel en diverse Roodborstjes, die de dag daarvoor waren komen binnenvallen. Na het ontbijt gingen wij op zoek naar de Paarse Strandloper. Heerlijk aan zee turend over een schitterend wattertje met mos- en algen begroeide rotsstenen. Op weg naar het belevingsstrand kwamen wij fietsende kinderen tegen die genoten van de waterplassen door de regen van gisteren. Op het belevingsstrand werden wij begroet door Watersnippen en heel veel Eidereenden, Zilverpleviers en Drieteenstrandlopertjes. Over zee vlogen Jan van Genten, Roodkeelduikers en Zwarte Zeeëenden. Wij zetten onze fietstocht voort en zagen een Sperwer in de lucht, herkenbaar aan zijn staartvleugels die smal zijn naar de stuit, bij een Havik is dat breder. Een bruine vogel, kijk eens vlug, hij heeft spitse vleugels ik zal ze een beetje dichterbij halen dan zie je het beter. Het waren gewoon meeuwen helaas geen jagers.

Er kwam een bericht van John op de vogelwacht-app: Grote Pieper overvliegend Waddendijk. Helaas hebben wij die niet gezien. Wel zagen we de Oeverpieper en de Graspieper en de Roodborst. Mooi was het om die twee piepers met elkaar te vergelijken. De Oeverpieper heeft een langere snavel, donkerder gekleurd, zwarte poten en een langere staart in tegenstelling tot de Graspieper, bovendien is de Oeverpieper een maatje groter. Overweldigend op het wad waren de duizenden Scholeksters, zoals zij met hun mooie v-tekening wit en zwart door de lucht vliegen en dan als groep neerstrijken. Wulpen zochten elkaar ook in grote aantallen op. Enkele Pijlstaarten, met een mooie gele vlek opzij achter en een witte komma op hun kop en de niet te miskennen lange staartveren, liepen tussen een grote groep Smienten. Andere berichten, die werden doorgestuurd waren: Houtsnip komt langs fietsen gesjeesd! Grote

Pieper langs de waddendijk overvliegend, Strandleeuwerik bij de aanlegsteiger van de boot, twee Sneeuwgorzen en Strandleeuweriken.

Op de terugweg naar ons overnachtingsverblijf Sier zagen wij een heleboel mensen richting zee komen met fietsen, auto's en te voet om de herdenking van de verdronken paarden van de reddingsboot bij te wonen. Een grote boot met tien paarden ervoor ging richting zee, helaas hebben wij de gebeurtenis niet meegemaakt, want enkelen hadden al genoeg paarden gezien. Tijdens het lijsten bleken er toch weer een aantal nieuwe soorten gescoord te zijn. Het totaal kwam op 124. Een mooie verscheidenheid aan Wadvogels. De vogelspotters konden tevreden zijn! Nog een soort erbij? Wij wachten af wat de woensdagochtend brengt. Nu een toast op een heerlijke vogel-spot-dag!

Tonny Vlamings-Donkers

Paarse Strandloper. 📷 *Martien van Dooren*

Woensdag 23 oktober

Alweer de laatste dag van de herfstexcursie. Dat wil zeggen na het ontbijt koffers inpakken, beddengoed inleveren en kamer netjes achterlaten. Als organisator moet je even alles in de gaten houden. Zijn alle sleutels ingeleverd, is alles betaald. De bagagekar van Kiewiet stond nog steeds op het terrein en daar konden we onze koffers en tassen in achterlaten. Die zouden we om 12.00 uur bij de bootterminal weer kunnen overladen voor

de overtocht. Omdat we pas om 13.00 uur met de veerboot terug gingen naar Holwerd, hadden we nog een hele voormiddag om de laatste vogels die we nog niet gezien hadden te gaan zoeken. Voor ons stonden de Strandleeuweriken boven aan het lijstje. Ze waren daags van te voren gemeld aan de Wadkant bij een minuscuul afgeschermd stukje wad vlakbij het haventje van de KNRM. Nu zijn Strandleeuweriken wel niet zo'n haastige doortrekkers, maar je ziet ze toch niet zo talrijk op de Wadden. Je moet er goed naar op zoek op schaars begroeide vlaktes. Vanaf Hollum naar het fietspad beneden aan de Waddendijk en dan tussen kilometerpaal vijf en zes, daar moesten we zijn. Dat klopte allemaal precies en er zaten ook nog eens drie Strandleeuweriken. Ze waren niet schuw en benaderbaar tot op een meter of vijf á tien. Ton ter Heerd was al druk aan het fotograferen. Ik moest maar hopen dat mijn batterij het nog zou volhouden, want ik was mijn oplader vergeten en had de laatste twee dagen heel zuinigjes foto's moeten maken. Gelukkig zat er nog net voldoende stroom in. Daarna kwamen nog meerdere groepjes van de Vogelwacht Uden aangefietst en de Strandleeuweriken bleven ook voor hen mooi poseren. Sommigen dachten ook IJsgorzen gehoord en gezien te hebben, maar dat kon niet hard gemaakt worden. Ik zag wel een stel Rietgorzen op het pad zitten en heb daar mijn laatste restje batterij aan besteed. Na nog even bij de KNRM gekeken te hebben en in de luwte van het gebouwtje tegen de wind geschild te hebben, ging het richting boot en fietsverhuurder. Daar hebben we nog even gezocht naar Fraters, die daar gezien waren, maar tevergeefs. Zodoende bleef de teller steken op totaal 126 soorten. Dat is voor een dag of vijf Ameland geen slecht aantal. Na de fietsen ingeleverd te hebben was het nog even wachten op de boot. Om 13.00 uur konden we aan boord van de Sier en drie kwartier later hadden we al weer vaste land onder onze voeten. Auto's zoeken en terug richting Uden. Zo rond vijf uur kwamen de appjes binnen dat iedereen weer

veilig thuis was. Eind goed, al goed. Ameland was wederom een succes.

Martien van Dooren

126 waargenomen vogels:

Aalscholver, Appelvink, Baardman, Barmsijs, Belflijster, Bergeend, Bladkoning, Blauwe Reiger, Boerenzwaluw, Bokje, Bontbekplevier, Bonte Strandloper, Boomkruiper, Boomleeuwerik, Braamsluiper, Brandgans, Buizerd, Dodaars, Drieteenmeeuw, Drieteenstrandloper, Eider, Ekster, Fazant, Fitis, Frater, Fuut, Gaai, Geoorde Fuut, Goudhaan, Goudplevier, Graspieper, Grauwe Gans, Grote Canadese Gans, Groenling, Groenpootruiter, Grote Bonte Specht, Grote Gele Kwikstaart, Grote Jager, Grote Mantelmeeuw, Grote Pieper, Grutto, Havik, Heggemus, Holenduif, Houtduif, Houtsnip, Huis-mus, IJsgors, IJsvogel, Jan van Gent, Kanoet, Kauw, Keep, Kievit, Kleine Mantelmeeuw, Kleine Zilverreiger, Kneu, Knobbeltwaan, Kokmeeuw, Kolgans, Koolmees, Koperwiek, Krakeend, Kramsvogel, Kruisbek, Kuifeend, Lepelaar, Meerkoet, Merel, Middelste Zaagbek, Nijlgans, Oeverpieper, Paap, Paarse Strandloper, Pijlstaart, Pimpelmees, Putter, Rietgors, Ringmus, Roodborst, Roodborsttapuit, Roodkeelduiker, Rosse Grutto, Rotgans, Scholekster, Sijs, Slechtvalk, Slobeend, Smient, Sneeuw-gors, Sperwer, Spreeuw, Staartmees, Steenloper, Stormmeeuw, Strandleeuwerik, Tafeleend, Tapuit, Tjiftjaf, Toendrarietgans, Torenvalk, Tureluur, Turkse Tortel, Veldleeuwerik, Velduil, Vink, Visdief, Waterhoen, Waterral, Watersnip, Wilde Eend, Wilde Zwaan, Winterkoning, Wintertaling, Witte Kwikstaart, Wulp, Zanglijster, Zeekoet, Zilvermeeuw, Zilverplevier, Zwarte Kraai, Zwarte Mees, Zwarte Roodstaart, Zwarte Rotgans, Zwarte Zee-eend, Zwartkop.

11 overige diersoorten:

Atalanta, Bont Zandoogje, Dagpauwoog, Egel, Gewone Zeehond, Grijze Zeehond, Haas, Klein Koolwitje, Oranje Luzernevlinder, Konijn, Ree.

*Een paar dagen wadvogels zoeken,
genieten van de natuur op Ame-
land en van het gezelschap. Wat
wil je als Vogelwachter nog meer?*
📷 Martien van Dooren

Voor u gelezen

Spreeuwen in Europa, niet overal achteruit

De achteruitgang van Spreeuwen trok afgelopen decennia veel aandacht. In *Ornis Fennica* verscheen recent een artikel waarin Europa-breed wordt ingegaan op aantalsveranderingen. Veel afnames, maar niet overal. In eerdere studies bleek dat de dichtheid van Spreeuwen in boerenland vooral wordt bepaald door de aanwezigheid van grasland dat intensief door koeien of paarden wordt begraasd. Daarom probeerden de auteurs de trends van broedende Spreeuwen te koppelen aan de oppervlakte weiland en de aanwezigheid van vee. Vogels broedend in bossen of urbaan gebied bleven buiten beschouwing.

Noordwest- versus Midden-Europa

Bij het onderzoek werden landelijke monitoring-resultaten gebruikt uit 24 landen, waaronder de Nederlandse BMP-gegevens. De Noordwest-Europese vogels (waaronder de Nederlandse) deden het veel slechter dan de Midden-Europese, die zelfs wat toenamen. De Zuid-Europese Spreeuwen bleven stabiel. Rekening houdend met het relatieve aandeel per land nam de Europese broedpopulatie Spreeuwen met 68% af in het tijdvak 1980-2015.

Afnamefactoren

De sterke afname in (vooral) Noordwest-Europa hangt samen met intensivering van het graslandgebruik. Weinig maar wel grotere percelen grasland zijn voor Spreeuwen (die relatief dicht bij huis foerageren) ongunstiger dan veel kleine percelen

nabij de nestplek. Bovendien nam de aanwezigheid van overdag grazend vee sterk af. Grasland dat alleen eenmaal in de zoveel weken gemaaid wordt, is voor voedselzoekende Spreeuwen minder profijtelijk dan permanent beweide grasland.

Toenames

Dat Spreeuwen het in voormalige Oostbloklanden het beter doen dan in het westen, ligt aan het minder intensieve grondgebruik (al verandert dat in veel landen in rap tempo). En terwijl de perceelgrootte in het westen sinds 1980 sterk toenam, werd deze in bijvoorbeeld Tsjechië juist kleiner. Na 1990 was het afgelopen met de gedwongen collectivisatie en werden grote staatslanderijen verdeeld onder boeren.

Spreeuw. 📷 Marc van Els

Meer factoren

Er waren geen duidelijke aanwijzingen voor de effecten van klimaatopwarming of overwinteringsplek, maar indirect kunnen deze wel van belang zijn. De auteurs geven aan dat cijfers verzameld op nationaal niveau over bijv. veedichtheden te grootschalig zijn voor een verfijnd inzicht. Meer

informatie over broedsucces en vooral overleving is wenselijk. Zo is het intrigerend dat eerstejaars Spreeuwen in Polen (stand stabiel tot toenemend) een veel hogere overleving hebben dan in Nederland (afname).

Meer lezen

Een pdf van het artikel staat online:

<https://www.ornisfennica.org/pdf/latest/19Heldbjerg.pdf>

Uit: SOVON Nieuws, 03 oktober 2019

Ernst biodiversiteitscrisis wordt onderschat

Zo'n twee jaar geleden ging er een schok door ons land. Elkaar opvolgende rapporten confronteerden ons hard met de alarmerende achteruitgang van insecten. Het is niet verwonderlijk dat de Rode lijst van bedreigde vogels in Nederland tegelijkertijd langer werd.

En zo ging de wereldwijde biodiversiteitscrisis niet langer alleen over ontbossing in verre landen, maar ook over de Nederlandse vlinders en vogels. De eerste reacties stemden hoopvol: politici van bijna alle gezindten en bestuurders van LTO tot aan het bedrijfsleven bepleitten de noodzaak van een nationale aanpak van de biodiversiteit. Het halverwege vorig jaar verschenen IPBES-rapport over de wereldwijde biodiversiteitscrisis, waaruit bleek dat mogelijk een miljoen plant- en diersoorten de komende decennia uitsterft deed nog een schepje bovenop dat urgentiegevoel. Een van de oorzaken van de deplorabele toestand waarin de natuur in ons land verkeerd is de stikstofdeken die we met zijn allen -landbouw, transport en industrie- over ons land hebben gelegd.

Gesjoemel met stikstofnormen

Je zou denken dat het verbod van de Raad van State op gesjoemel met de stikstofnormen, eerder dit jaar, een welkom steuntje in de rug zou zijn om de biodiversiteitscrisis aan te pakken. Helaas liep

het anders. Er worden nu weliswaar maatregelen genomen, ook goede, maar con amore gaat het niet. Het gaat meer van 'het moet maar'. En geluiden dat we wel met wat minder beschermde natuur toe kunnen klinken intussen luid.

Ten onrechte voelen de boeren zich 'als schuldig' in de hoek gezet. Terwijl de samenleving als geheel, politiek, bedrijfsleven en consument, de ongebreidelde intensivering in de landbouw hebben laten gebeuren. Te vaak werd economische groei belangrijker gevonden dan een gezonde leefomgeving met een rijke natuur.

Nu het er op aankomt blijkt het besef van de ernst van de biodiversiteitscrisis plots een stuk minder groot.

Code rood voor insecten en andere planten en dieren, maar een adequate aanpak van het probleem laat nog steeds op zich wachten.

📷 Mignon van den Wittenboer

Flink investeren in natuurherstel

Wat we nodig hebben is een drastische vermindering van de stikstof uitstoot en een flinke investering in natuurherstel. Daarvoor is een gezamenlijke aanpak, overheid, boeren en natuurorganisaties, van de landbouw noodzakelijk. Naar een natuurinclusieve landbouw waar weer plek is voor vogels en vlinders en die in balans is met de omgeving. Met zo'n beleid bestrijden we de biodiversiteitscrisis én de stikstofcrisis.

*Uit: Persbericht Vogelbescherming,
14 november 2019*

Houtsnip op de stoep?

In deze tijd van het jaar is de kans groter dan ooit dat u een houtsnip ziet. Dat is natuurlijk bijzonder, maar soms ook droevig, want houtsnippen kunnen behoorlijk onhandig doen als ze onderweg zijn. U herkent een houtsnip, ook als u er nog nooit van heeft gehoord. Want deze vogel is anders dan alles wat u ooit in de tuin heeft gehad. Zo groot als een duif, helemaal bruin, met korte poten, een dikke buik en een erg lange snavel.

Onzichtbare vogel

De houtsnip is doorgaans onzichtbaar. Hij is herfstblaadjes-bruin en drukt zich bij gevaar op de grond en blijft daar, tot u er bijna op staat. Zo moeilijk te vinden is de houtsnip, dat zelfs de professionele tellers in het duister tasten als het gaat om hoeveel er precies zijn in Nederland.

Botsing of pitstop

Zo half oktober verandert dat helemaal: tienduizenden houtsnippen vliegen dan door Nederland. Afkomstig uit het koude noordoosten van Europa op weg naar het warme zuidwesten. Ze moeten wel, want het is moeilijk om die lange snavel in een bevroren bodem te rammen op zoek naar wormen. Dat is de ook de periode dat Vogelbescherming wordt platgebeld door mensen die ineens een houtsnip op de stoep hebben. Soms is zo'n dier tegen het raam gevlogen en ligt dood op de grond, of zit versuft te kijken. Soms maken ze gewoon een pitstop in de tuin.

Wat te doen bij een raamslachtoffer?

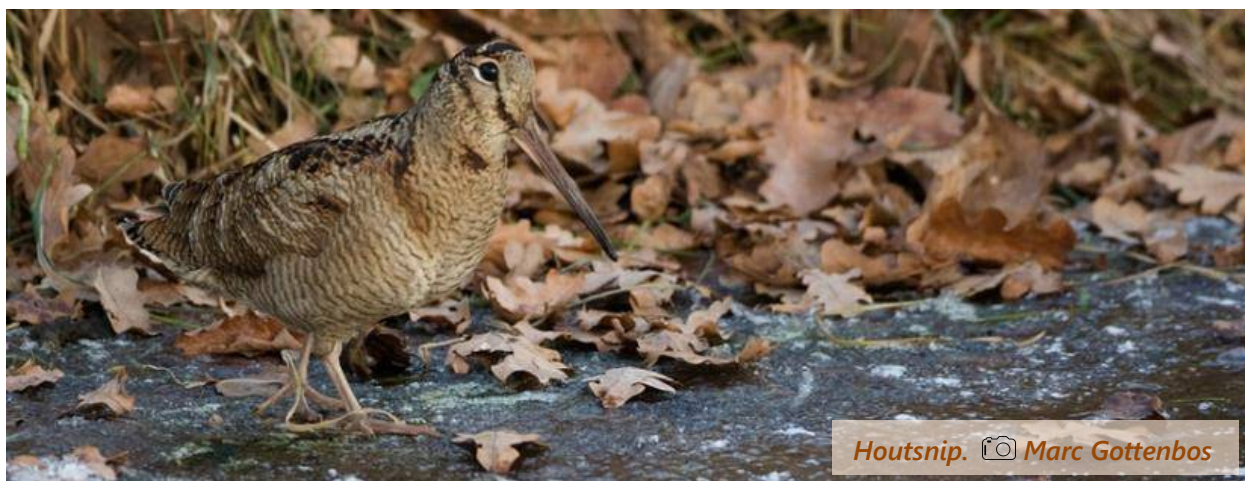
Een gebotste, suffe houtsnip trekt vaak vanzelf weer bij. Geef hem een uurtje de rust. Zet er eventueel een kartonnen doos overheen voor de veiligheid en controleer af en toe hoe hij eraan toe is. Als het niet beter wordt, bel dan de dierenambulance. Als het dier dood is, kunt u dit doorgeven op de website van Sovon vogelonderzoek. De vogel zelf kunt u in een zakje in de container leggen, of eventueel begraven.

Waarom vaak botsen?

Waarom houtsnippen vaak botsen? De houtsnip ziet een gebouw wel, maar kan beroerd slecht inschatten hoe dichtbij het is en vliegt er dan tegenaan. Dat klinkt superonhandig voor een vogel die trekt, maar er staat een voordeel tegenover. Omdat de ogen van een houtsnip aan de zijkant van z'n hoofd staan (zoals bij veel vogels), kan hij voor, opzij én achter kijken en dus vijanden uit alle hoeken zien komen. Dat is blijkbaar al miljoenen jaren waardevoller voor de houtsnip - en vele voorvaders - dan diepte inschatten. Vandaar dat gebrek. En die hoge gebouwen zijn er eigenlijk pas recent, als u het zo bekijkt.

*Uit: Vogelnieuws, Vogelbescherming,
15 oktober 2019*

Opmerking John Hermans: Tijdens de publiekswandeling van 17 november 2019 zagen we een Houtsnip vliegen op de Slabroekse Heide.

Vers van de pers!

KNNV Veldgids Diersporen Europa

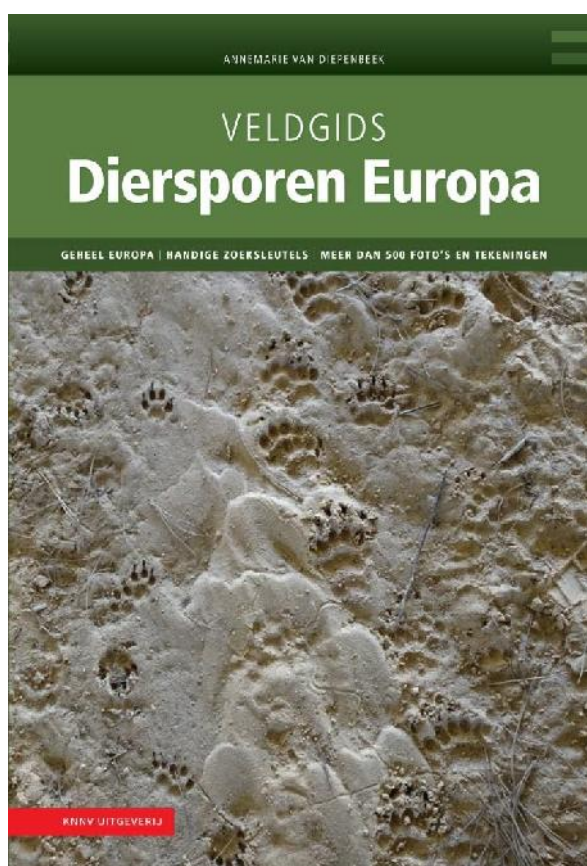
Diersporen zijn overal te vinden. Prenten in de modder, een krab- of knaagspoor, een keutel of een resten van een prooi. Het herkennen van diersporen geeft elke natuurbeleving een spannende extra dimensie: het is alsof je het dier erbij ziet. Van ca. 350 soorten zoogdieren, vogels, reptielen en amfibieën behandelt de Veldgids Diersporen Europa de sporen in de meest uitgebreide zin: loopsporen, wissels, vraatsporen en prooi-resten, foerageersporen en voedselvoorraden, uitwerpselen en braakballen, vervellingen, nesten en holen, modder- en zandbaden, schuur- en speelbomen. De gids is niet alleen een waardevolle hulp voor natuurliefhebbers, maar ook voor professionals bij het inventariseren van soorten die zich niet gemakkelijk laten zien.

De Veldgids Diersporen Europa is een compleet herziene en uitgebreide uitgave van de eerder verschenen Veldgids Diersporen en is daarmee de meest complete gids voor Europa, met ruim 700 foto's en meer dan 170 tekeningen.

- standaardwerk voor zowel beginners als gevorderden
- handige zoek sleutels en informatie over vindplaatsen
- gebaseerd op bijna 40 jaar veldervaring

Annemarie van Diepenbeek is een Nederlandse expert op het gebied van Europese diersporen, met veel veldervaring op het gebied van zoogdieren, amfibieën en reptielen. Eerder schreef zij o.a.

de succesvolle Veldgids Diersporen. Ook is ze co-auteur van de Veldgids Europese Zoogdieren en van de RAVON veldgidsen Herkenning van Amfibieën en reptielen en Het waarnemen van amfibieën en reptielen.

Links de loopsporen van een mangoeste, rechts van een das (Zuid-Spanje).

De KNNV Veldgids Diersporen Europa is te koop voor € 37,95 via de webwinkel van de uitgeverij: www.knnvuitgeverij.nl

Vogel in De Maashorst...

'Grote Bonte Specht'

Een vogel die veelvuldig te zien is in De Maashorst is de Grote Bonte Specht. De Latijnse naam is *Dendrocopos major* wat grotere boomhakker betekent. Er zijn verschillende Brabantse benamingen gebezigd voor deze specht, wat te denken van de Eksterspecht, vanwege zijn overwegend zwart-witte pak en de krachtige puntige snavel. De naam Langwerker is minder bekend en heeft vermoedelijk te maken met dat de vogels ook na een achturige werkdag nog hun timmerlust botvieren.

Grote Bonte Specht. 📷 Jan-Willem Hermans

De Grote Bonte Specht onderscheidt zich van de Kleine Bonte Specht door de witte schoudervlekken en door de vuurrode onderstaart. Het zijn grote, krachtige, ietwat agressieve vogels met een luide roep. De vogels hippen langs de stammen omhoog. Het volwassen mannetje heeft een opvallende rode nekvlek, die bij het vrouwtje ontbreekt. De vlucht is krachtig en golvend. Jonge mannetjes hebben weinig rood onder de staart,

maar de rode nekvlek is al wel zichtbaar. Spechten hebben tussen de snavel en de schedel absorberend botmateriaal om de klappen van het tikken op de houten stammen op te vangen. Daarnaast worden deze schokken gebroken door een spierbeweging die de bovenkaak omhoog brengt. De Grote Bonte Specht is een kundig timmeraar, hij legt de boorgaten van houtinsecten bloot. In de winter trekt de vogel ook zaden uit dennen- en sparrenappels. Deze worden daartoe in een spleet in de stam geklemd, de zogenaamde Spechten-smidse. Onder zo'n boom liggen een hele berg kegels. Ook eikengallen met galwespenlarven worden op deze manier opgegeten.

Het nest maakt deze specht meestal in rottende boomstammen, zowel in loof- als in naaldbout. Het uithakken wordt door beide uitgevoerd. De vier tot zeven eieren worden door beide ouders bebroed. De broedtijd bedraagt 16 dagen en na ongeveer drie weken verlaten de jongen het nest. De nestwerkgroep heeft verscheidene berkenstamkasten gemaakt, die met succes bewoond zijn.

Vaak zijn ze aan het tikken op een boom waarbij een snel geroffel te horen is, wat ver draagt. Beide geslachten doen dit ter afbakening van het territorium en elke roffel bestaat uit circa 8-10 kloppen per seconde. De soort was volgens de Avifauna van Brabant in de jaren zestig ook een vrij talrijke broedvogel. Bij onze telling van 2009/2010 werden maar liefst 439 territoria gevonden, verdeeld over alle kilometerhokken. Hiermee staat deze soort op de tiende plaats van soorten met de meeste territoria in De Maashorst. Overal waar bos is kom je deze vogel tegen.

Jan-Willem Hermans

Vogelwacht Uden goes Tarifa

17-24 september 2019

Dinsdag 17 september

Op dinsdagmiddag vertrekken we met acht personen richting Sevilla, met als doel Tarifa. De vlucht van Transavia verliep soepel. Tegen de avond kwamen we in Sevilla aan, waarbij de eerste vogelsoorten al genoteerd werden; Merel, Zwarte Spreeuw en enkele Vale Gierzwaluwen. Met de koffers in het busje kon de verdere reis beginnen. Onderweg konden we nog even van de omgeving genieten voordat het donker werd. Maar in het donker zag ik (helaas als enige) een flinke Oehoe op een mast zitten. In ons hotel aangekomen (Holiday Inn, Los Barrios) heeft ieder snel zijn spullen opgeborgen zodat we daarna nog een hapje konden eten.

Woensdag 18 september

Na een goed ontbijt gaan we nog eerst naar een kreek bij Los Barrios. Voor de trek was het immers nog te vroeg. Dee kreek ligt tegen het dorpje aan. Wat oudere Spanjaarden waren hier aan het vissen. Leuke soorten die we hier zagen waren; Oeverloper, Regenwulp en Flamingo. De meeuwen werden hier goed aangekeken, we pikten er een Zwartkopmeeuw (geen zwarte vleugelpunten) en ook drie Dunbekmeeuwen uit. Via de supermarkt waar we inkopen voor de middag deden, zijn we naar de telpost gereden. Ons doel was immers zoveel mogelijk van de vogeltrek te zien. Er zijn diverse telposten rondom Tarifa, waarvan Gazalla één van de grotere is. Deze telpost ligt langs de doorgaande weg naar Tarifa en heeft zelfs een klein infocentrum met wc. Het weer (28 graden en lichte zuidwesten wind) was goed voor de vogeltrek. Diverse voge-

laars waren hier al aanwezig, waaronder een aantal vaste Spaanse tellers. Allereerst zagen we een groep Bijeneters overkomen wat al erg mooi was. Maar deze ochtend waren de vele roofvogels die er overkwamen wel speciaal. Dwergarenden, Slangenarenden, Bruine Kiekendieven: ze bleven maar vanuit de bergen komen en de overtocht maken. Prachtig om te zien dat ze in de bergen de thermiek opzochten en hoogte maakten. Daarna zag je ze stuk voor stuk afzeilen richting Marokko. Ons zicht was ook erg goed, hierdoor was naast Tarifa ook Marokko goed te zien. Een Lannervalk die boven Tarifa vloog was wel een topper. Na een drie uur geteld te hebben (en genoteerd) besloten we wat meer van de omgeving te gaan bekijken.

Regenwulp. 📷 John Hermans

La Janda was ons doel, een voormalig wetland dat in de jaren '60 drooggelegd is. Naast de droge graslanden bestaat het ook uit akkers met katoen en natte rijstvelden. Het was er nu wel erg droog en heet waardoor we niet echt veel gezien hebben. Diverse Roodborsttapuiten en Graszan- gers lieten zich wel zien. Tussen de koeien ston-

den vele Koereigers de koeien van de insecten te verlossen. Na een flink stuk rijden werd door John een Iberische Klapster ontdekt. Ook wat Rode Patrijzen renden er rond. Bij de natte rijstvelden misten we helaas de Zwarte Ibissen die we voorgaande jaren hier mooi hebben gezien. Er zaten wel vele Ooievaars op de dijkjes. In de verte op een watersproeisysteem was een kleine grijze roofvogel te zien; Grijze Wouw.

We hadden nog wat tijd over en besloten naar de zee te gaan. Net voor Tarifa is een mooi natuurgebied, genaamd Playa de Los Lances. Helaas waren er op dat moment vele kitesurfers actief, zelfs voor de vogelkijkhut. Aan zee vlogen in de verte enkele Kuhls Pijsormvogels en een Jan van Gent, aan de kustlijn liepen diverse Drieteenstrandlopers. Op wat paaltjes lieten zich enkele Grote Sterns zich prachtig fotograferen. Rond half 9 ging de zon onder en vertrokken we naar ons hotel.

Grote Stern. 📷 John Hermans

Donderdag 19 september

Deze ochtend zag er veelbelovend uit. Vanuit het grote gebouw achter ons hotel vlogen tientallen Kleine Torenvalken weg, deze hadden op grote hoogte overnacht.

Ook deze ochtend wilde we eerst weer bij de kreek in Los Ballones gaan kijken. 's Ochtends heb je hier erg mooi licht op deze kreek. We parkeerden onze bus voor een gesloten restaurant en liepen naar de kreek. Ook hier weer di-

verse ouderen actief aan het vissen of trimmen. Een voorbij vliegende IJsvogel liet zich wat later zelfs mooi op een bootje bekijken. In de verte vloog een Visarend die even later landde op een paal. Via de telescoop was ook deze mooi te zien. Na terugkomst bij de bus kregen we een nare verrassing. De zijdeur stond open en diverse rugzakken waren verdwenen: er was ingebroken in de bus. Helaas had niemand in de buurt wat gezien. Nadat de politie gearriveerd was konden we aangifte doen bij een politiebureau een dorp verder. De sfeer was er nu wel even uit, wat een domper zeg. Maar na de aangifte besloten we toch naar een telpost te gaan; Algarrobo. Deze telpost is wat lastiger te bereiken. Deze was bereikbaar via een onverhard pad direct aan de drukke doorgaande weg, een gevaarlijk punt. De telpost is wel erg mooi gelegen, bovenop een heuveltje met zicht op de bergen. We zagen de dag ervoor dat er hier vele Wespendien gezeen waren. Dat was nu ook wel te zien, maar ze kwamen wel erg hoog over. Maar hier ook Dwergen en Slangenarenden en ook diverse Zwaluwen, waaronder de Roodstuitzwaluw. Na twee uur geteld te hebben besloten we toch weer naar de andere telpost Gazalla te gaan. Hier was de trek al wat minder. Een lichte arend viel ons op. Al snel werd Spaanse Keizerarend geroepen. Een leuke soort voor deze voor ons 'grauwe' dag. Langs de kustlijn zijn we vervolgens noordelijks gereden, op weg naar Bolonia. Na Bolonia is het gebied Sierra de la Plata (berggebied). Na de bus veilig geparkeerd te hebben zijn we wat bergopwaarts gelopen. Bovenaan is een schuilhut gemaakt, waaruit helaas de banken waren gesloopt. Vele Vale Gieren vlogen er rond, we telden er ruim 50 stuks. Tussen deze Gieren vloog een Arend die we herkende als juveniele Havikarend. Na al dit moois reden we naar de andere zijde van de berg. Ook hier een rotsparitij waar gieren zaten. Een aantal Spaanse vogelaars attendeerden ons op de aanwezige Rüppells gier. Deze

werd veelvuldig op de foto gezet, echter later bleek deze donkere gier helaas toch geen Rùp-pells te zijn. Het blijkt toch een lastige soort te zijn.

Vrijdag 20 september

Deze ochtend moesten we vroeg op. De reden hiervan was minder goed. Jan-Willem ging eerder naar huis vanwege de verminderde gezondheid van Maria, zijn schoonmoeder. Hierdoor zijn we op tijd naar Sevilla vertrokken om hem bij het vliegveld af te zetten. Op de terugweg besloten we een gedeelte van Cota Donana te gaan bekijken. In de boeken stond een gebied Dehesa de Abajo, volgens Spaanse vogelaars het mooiste gebied in Cota Donana. Voor het gebied liggen enorme rijstvelden waar natuurlijk ook diverse vogels zaten; vele Ooievaars, Kleine Zilverreigers en wat Steltkluten. Aan de weg ernaar toe waren enkele waterplasjes, hier zagen we een groep Kwakken (wel 25 stuks), Witoogeenden en een IJsvogel kwam langsgeflitst. Een bord op deze weg waarschuwde ons voor overstekende Iberische Lynxsen. De kans hierop is natuurlijk erg klein, we hebben deze dan ook niet gezien. Bij het natuurgebied aangekomen bleek er een groot natuurcentrum bij te staan. Rondom dit natuurcentrum zou er allemaal moeras moeten zijn met diverse hutten. Helaas was het er zo droog dat er geen moeras meer was. Gelukkig vlogen er nog wel een groep Zwarte Ibissen over wat de reis goed maakte! We besloten hier niet lang te blijven en via de brug bij Sevilla weer terug te gaan. De enorme oogstmachine voor rijst veroorzaakte een enorme file waar we helaas in kwamen. Na Sevilla zijn we naar het dorp Lebrija gereden, hier zou zich een kolonie Kleine Torenvalken bevinden. Zoals altijd belanden we in een dorpje met kleine steegjes waar we nauwelijks doorheen kunnen. Bij de kerk is helaas geen torenvalk te zien. We besloten bij een ruïne op de heuvel te gaan picknicken, Hier hadden we

een mooi zicht op het dorp en de kerk. Tijdens het lunchen kwam er toch nog een Kleine Torenvalk aanvliegen die op de kerk ging zitten. Via een lang stoffig zandpad reden we naar de rivier Guadalquivir, welke uitkomt bij Cadiz. Vervolgens zijn we kilometers langs deze rivier gereden. Aalscholvers, Blauwe en Kleine Zilverreigers zaten er volop. Een Hop foerageerde voor ons op het pad. Na enige tijd kwamen we uit bij prachtige meertjes ten noorden van Bonanza. Hier moesten we het gebied toch even afscannen met de telescopen. Een grote groep Grutto's en Wulpen foerageerden op het water, evenals Flamingo's en Steltkluten. Een Reuzenster en Visarend vloog over het water. Wat verderop reden we langs oude zoutpannen met diverse steltlopers in de plasjes. Kleine Strandloper en Tureluurs vlogen voor ons op. In de verte zagen we vele Flamingo's zitten, we konden niet verder met de auto.

Kwak. 📷 John Hermans

We reden terug richting het vierkante meertje genaamd Laguna del Tarelo. Ik zou het het muggenmeer noemen... diverse muggenbulten heb ik hier opgelopen. Maar vanuit een kijkscherm is er wel veel te zien. Ralreiger, Kwak, Witkopeend, Geoorde Fuut e.d.. In het bos zaten diverse Vliegenvangers (Gauwe en Bonte) wat niet gek is met de vele muggen! Ons volgend doel was Chipiona waar zich een kolonie Huisgierzwaluwen zou bevinden. In de haven troffen we een groep van Birding Breaks.

Helaas waren de Huisgierzwaluwen niet aanwezig. In de haven zagen we nog wel een Audouins Meeuw zitten en diverse Steenlopers. Na dit moois zijn we richting ons hotel gereden.

Zaterdag 21 september

Voordat we naar één van de telposten wilde zijn we nog naar het natuurgebiedje Playa los lances gegaan. De vele kitesurfers zijn dan nog niet aanwezig. Naast zeevogels wilden we een poging wagen om de Morinelplevieren te zien, deze waren een dag eerder hier gemeld. Op de vlakte zaten diverse Roodborsttapuiten, een Paapje, Grasmus en een gewone Tapuit. Isidro zag een Morinelplevier achter wat struiken zitten. Na wat zoekwerk heeft ieder hier een glimp van op kunnen vangen. Ze zaten redelijk verscholen. Aan zee zagen we wat Kuhls Pijlstormvogels en Grote Sterns. Teruglopend naar de auto viel een grote groep van wel 50 leeuweriken op. Aan de zwarte ondervleugels konden we direct ze als Kalandereleeuwerikken herkennen. Vervolgens zijn we weer naar telpost Cazalla gegaan, dit is toch wel de mooiste telpost. We hebben hier twee uur geteld waarbij de vele Dwergarenden (110) en Slangenarenden (54) opvielen.

Dwergarend. 📷 John Hermans

Na 13.00 uur is de trek wat minder, waarbij we besloten om nogmaals naar La Janda te gaan, maar dan alleen het natste stuk. Tijdens het picknicken zag Chris ver weg op de sproei installatie een Grijze Wouw zitten. Wel ver weg, maar her-

kenbaar te zien! Verder zaten er erg veel Ooievaars en Spaanse Mussen (100+). Een groepje van wel zeven Zomertortels waren aan het foerageren op een kale akker. Zouden we deze in De Maashorst nog ooit te zien krijgen?

Na al dit moois reden we naar een telpost aan zee, Trafico. Deze telpost is bereikbaar via een smalle weg na Tarifa. Hier ook weer een mooi platform wat nog niet helemaal voltooid is. Vanuit deze post heb je wat lager zicht op de zee. Prachtig is hier wel te zien hoe de vogels de werkelijke overtocht naar Marokko maken. Wat Kleine Torenavalken en een Zwarte Wouw vlogen in één lijn naar de overkant. Aan de kust zagen we nog een Steenloper en een Kanoet zitten. Achter ons pikte John een Buizerd op en een Buizerd met een roodbruine staart. Een Arendbuizerd werd er direct van gemaakt! Met een mooie zonsondergang achter ons zijn we richting hotel vertrokken. Het restaurant was op zondag gesloten dus we waren genooddaakt om elders te gaan eten. In een leuk tapasrestaurant hebben we ons tegoed gedaan aan diverse Spaanse gerechten.

Slangenarend. 📷 Peter van de Braak

Zondag 22 september

Na een goed ontbijt zijn we richting Tarifa gegaan. Hier was een plek waar de Grauwe Buulbuul gebroed heeft. Met wat lokgeluid reageerde deze wel, maar liet zich helaas niet zien. Op de pier in Tarifa waren in de verte diverse Pijlstormvogels te zien, waaronder de Vale en Kuhls Pijl-

stormvogel. Het was hier al redelijk druk met toeristen. We besloten om naar de telpost Cazalla te gaan. Naast een groep van 85 Alpengierzwaluwen was er die ochtend niet veel trek. Rond elf uur vertrokken we richting Barbate, waar wat oude zoutpannen zijn. Bij de golfbaan zijn we gaan zoeken naar de Heremietibis, die we helaas niet vonden. Wel had ik een lastige vogel tussen wat Koolmezen. Het leek me een Kleine Vliegenvanger (kleine oogring, lichte borst, wit bij stuit). Later bleek dit een Baardgrasmus in winterkleed te zijn. Bij de zoutpannen zat een grote groep Audiouns meeuwen (100+) en vele Flamingo's. Een Duinpieper en juveniele Roodkopklauwier liet zich mooi op de foto zetten. Bij het weggrijden uit dit gebied vloog er nog een groep van 50 Zwarte Ibissen over.

Duinpieper. 📷 John Hermans

aangezien we nog tijd over hadden zijn we nog naar de kust gereden in de hoop de Morinelplevieren te zien. Helaas hebben we die gemist, maar een aantal Duinpiepers maakte het wel goed. De Grote Stern liet zich met prachtig licht fotograferen. Ééntje was er geringd met een ring uit Helgoland, het ringnummer hebben we vastgelegd en doorgegeven.

Maandag 23 september

Voordat we naar de telpost Cazalla reden zijn we toch nog even naar Palmones gegaan. Hier naast de voor ons bekende soorten een Bergfluit

gevonden. Op de telpost was het zoals iedere dag warm (32 graden) en ook redelijk druk met allerlei nationaliteiten. Ook deze dag weer vele Dwergarenden en Slangenarenden. De Wespendieven kwamen redelijk hoog over. In de verte vloog een groepje van zeven Vale Gieren, waarvan er eentje wel erg opviel. Deze kleinere en donkere Gier was de Rüppels Gier, voor velen een nieuwe soort!! Rond twee uur besloten we om wat meer naar het binnenland te rijden, met als doel Ojen. Na wat zoekwerk naar de juiste weg kwamen we bij een gesloten hek aan. Deze weg was helaas niet meer toegankelijk met de auto, lopen was geen optie. We besloten om dan maar naar Merida te rijden. Hier is een meer met kans op diverse eendensoorten. Het meer was een uurtje rijden, maar zeker de moeite waard. Via een lang wandelpad kwamen we bij een vogelhut uit. Hier hadden we een mooi zicht op het meer. Er zaten erg veel Dodaars op het meer, we telden er meer dan 250!! Maar ook Flamingo's en een groep Lepelaars. Witkopeenden die toch wat zeldzaam zijn zaten er ook redelijk wat (60 stuks geteld).

Heremietibis. 📷 John Hermans

Op de terugweg besloten we toch nog bij de golfbaan bij Barbate te gaan kijken, we kwamen er immers langs. Een goede keus bleek later, daar aangekomen zagen we al direct een Heremietibis op het gras zitten. Even later kwam er nog een tweede bij. Deze Ibissen zijn hier met een herintroductieproject uitgezet. Bij het verla-

ten van de golfbaan zaten er nog een drietal op de weilanden.

Dinsdag 24 september

Onze laatste dag in Tarifa. Onze vlucht was pas rond 19.30 dus we hadden ruim de tijd om al vogelend naar Tarifa te gaan. De Huisgierzwaluwen in Chipiona was ons eerste doel. In de haven aangekomen zagen we ze nu gelukkig direct vliegen. Ze waren er zelfs nog met nestbouw bezig. Diverse Huisgierzwaluwen vlogen er af en aan, prachtig hebben we ze gezien.

Via de zoutpannen van Bonanza konden we nog een stuk van Cota Donana zien. Bij de zoutpannen natuurlijk vele Flamingo's, maar ook diverse steltlopers, o.a. Tureluur, Groenpootruiter, Bonte Strandloper, Grutto en Rose Grutto. Bij het

pompstation zat een groep Dunbekmeeuwen en een geringde Lepelaar (Spaanse ring). Na Bonanza waren wat kleine watertjes aan de weg, deze bleken we erg interessant te zijn. Witkopeend en Purperkoet waren hier mooi te zien!! Bij het 'vierkante' meer hebben we nog gezocht naar de Kameleon. Deze hebben we niet gevonden, maar wel een Muurhagedis en een Muurgekko. Tja en toen werd het toch wel tijd om richting Sevilla te gaan. Mooi op tijd kwamen we aan en de terugreis kon beginnen.

De gehele reis is naast de inbraak en het eerder moeten vertrekken van Jan-Willem toch goed verlopen. Jan-Willem weer bedankt voor de organisatie!

Peter van de Braak

De redactie kreeg dit keer wel een heel bijzonder verzoek om even wat ontbrekende elementen aan de groepsfoto toe te voegen. Best aardig gelukt vonden we zelf. 📷 Peter van de Braak

Luider

Oost, West – thuis op zijn best

Daar. Daar zit hij. Bovenin die boom. Luid zingend zit er een kruisbek in de top van een boom in het bos. Zo 's morgens vroeg zitten veel vogels in de toppen te zingen. Waarom eigenlijk vraag ik me af. Ze lopen het risico voor een lekker hapje versleten te worden door een passerende sperwer. Maar vogels doen zelden iets zonder reden is mij allang duidelijk. Tijd dus om daar eens iets dieper in te duiken besluit ik. Zoals zo vaak leidt de zoektocht naar één aspect van vogelgeluid me naar véél verrassende inzichten.

Vogels zijn bijzonder goed aangepast aan hun omgeving. Of het nu gaat om het zoeken van eten, om het voortbewegen of, zoals nu, in hun zang. Hoog zingen in een boom heeft als voordeel dat het geluid niet gehinderd wordt door al die vegetatie lager in het bos. Als je weinig last wilt hebben van de vegetatie, zul je een toontje lager moeten zingen. Laag geluid kan zich als het ware om voorwerpen heen bewegen. Denk maar eens aan een naderende vrachtauto, die al te horen is voordat hij de hoek om komt en je hem kunt zien. Laag geluid in het bos plant zich ook door de vegetatie goed voort. Je hoort de grote lijster al van verre, terwijl je nog middenin het bos loopt. Ook de merel heeft met zijn lage zanggeluid (rond 2 kHz) dit voordeel.

Voor vogels in kolonies is het niet nodig om over lange afstand gehoord te worden. De kolonievogels die zich in bosrijke omgevingen ophouden produceren dan ook hogere tonen. De kramsvogel (3,5 kHz) is ook een lijsterachtige, maar met een veel hoger geluid. Van een heel andere orde is de goudhaan. De hoge tonen zijn nauwelijks te horen in het bos. Maar dat is ook niet nodig. Het beestje heeft een erg klein territorium (een paar naaldbomen om zijn insectenvoedsel vanaf te plukken is genoeg), dus om indringers buiten de deur te houden is het hoge "piepende kruiwagen"-geluidje genoeg.

Hoe zit dat dan in andere biotopen? In rietland bijvoorbeeld. Daar zijn de vaste bewoners ook het best uitgerust met hun eigen zang. Er is bijvoorbeeld een experiment gedaan waarbij de zang van een winterkoninkje is opgenomen. Iedereen weet hoe hard dit miniatuurtje kan zingen toch? Dat geluid werd opgenomen. Vanaf dezelfde afstand werd geluid van kleine karekiet en rietzanger opgenomen. Toen werden deze opnamen afgespeeld in een rietkraag en werd gemeten hoe hard het geluid van de verschillende vogels was op verschillende afstanden. Het is verbazingwekkend, maar het geluid van de rietbewoners droeg veel verder dan van die kleine druktemaker.

Ook vogels die vooral in de buurt van water leven maken geluid wat het best in die omgeving te horen is. De watervogels van bijvoorbeeld een stromende beek maken een laag, allesoverheersend geluid. Het heeft dan geen zin om laag geluid te produceren. De ijsvogel, grote gele kwikstaart en waterspreeuw maken allemaal hoge geluiden, die boven het geluidsgeweld van het stromend water uitkomen.

Toch mooi om te merken hoe in alle opzichten de vogels aan hun eigen omgeving het beste zijn aangepast. Oost, West – thuis op zijn best.

Bart Gras

Helaas....

JeugdVogelwacht

Na bijna vijftien jaar JeugdVogelwacht hebben we als begeleiders moeten besluiten om deze werkgroep niet meer voor te zetten. De reden is dat we met te weinig begeleiders zijn om het goed te kunnen runnen.

Om het echter helemaal los te laten vonden we erg lastig. In ons gezamenlijk overleg met IVN-Uden hebben we dit besproken. Zij zochten zelf ook mogelijkheden om jongeren van 10-15 jaar bij de natuur te kunnen betrekken. Met de Scharrelkids bereikten ze al vele kinderen, maar deze zijn van een jongere leeftijd.

Uiteindelijk hebben we besloten om nu gezamenlijk een viertal jeugdactiviteiten te gaan organiseren. Begeleiders komen dan van beide verenigingen, waardoor de belasting minimaal is. Deze activiteiten zijn in de vier jaargetijden en zijn voor de jeugd vrijblijvend om aan mee te

doen. Ze hoeven dus geen lid te worden van een vereniging (mag natuurlijk wel). De activiteiten die we komend jaar gepland hebben vind je hieronder in het overzicht.

Mocht je als Vogelwachter zin hebben om hieraan mee te doen, graag!! Alle hulp is welkom!!

Peter van de Braak, JeugdVogelwacht Uden

Zaterdag 18 januari 9.00 – 12.00 uur	Wilgen knotten	Kersenboomgaard, Patrijsweg, Uden
Zaterdag 29 februari 9.00 – 12.00 uur	Nestkasten maken en ophangen	Den Hof van de Toekomst, Hoevenseweg 3a, Uden
Zaterdag 6 juni 20.00-22.30 uur	Nachtzwaluwen, uilen en vleermuizen spotten	Parkeerplaats Natuurcentrum de Maashorst, Maashorstweg
Zaterdag 31 oktober 9.00-12.00 uur	Vogeltrek kijken en naar paddenstoelen speuren	Bedaf, Parkeerplaats Schansweg, tussen huis no 10 en 12

Najaarstelling 2019

2019 is een gemiddeld jaar geweest met behoorlijk veel dagrecords. Geen extreem bijzondere soort waar heel Nederland voor naar de telpost kwam, maar verder prima en we hebben zelfs na 20 jaar nog een nieuwe soort: de Engelse Kwikstaart (vogelsoort 207). Voor vlinders was het wel een goed jaar, maar het is dan ook vaak mooi weer geweest.

We hebben 287.331 vogels (en vlinders) geteld in 683 uur en 31 minuten. Per uur komt dat neer op 420 vogels, veel minder dan vorig jaar maar nog steeds goed (en bijvoorbeeld 2x zoveel als 2016). Het waren ook wat minder soorten dan de afgelopen jaren, slechts 113 vogelsoorten. De vlinders deden het wel goed met dertien soorten. Ook dit jaar weer een aantal dagen dat we meer dan 10.000 vogels telden (7), maar 24 oktober sprong er bovenuit met 49.208 vogels. Op 7 oktober zagen we de meeste soorten: 53. Geen topjaar dus, maar er sneuvelden wel veel dagrecords en sommige soorten hadden wel een goed jaar. Het dagrecord van de Kleine Rietgans sneuvelde met een groep van 23, maar heel hoog stond dat record dus niet. Toendrarietganzen telden we dit jaar weer meer dan ooit (vorig jaar ook al), maar dat komt vooral omdat we tegenwoordig standaard Toendrarietganzen tellen en geen verzamelsoort Rietgans spec. De zestien Knobbelzwanen waren er ook veel, alleen in 2004 telden we er meer. Een groep van negen Slobeenden zorgden ook voor een nieuw dagrecord en hetzelfde gold voor de groep Grote Zaagbekken (16) die al op 2 augustus overkwa-

men, wat erg vroeg is. De Grote Zilverreiger kende ook weer een goed jaar, maar met name dankzij die ene keer dat er elf tegelijk overkwamen. Grauwe Kiekendieven kwamen er vijf over, waaronder twee op een dag (ja dagrecord). Ook veel Rode Wouwen, 24, maar vorig jaar hadden we bijna het dubbele aantal. Smellekens kwamen er ook redelijk veel over en het dagrecord werd iets scherper gezet: zes stuks. Het dagrecord van de Gierzwaluw werd verbeterd op 20 juli en we hebben dit jaar ook totaal meer Gierzwaluwen geteld dan ooit (14.594). De Oeverzwaluw had een paar goede dagen en op een dag vlogen er (record) veel, namelijk 152. Ook de Gaai kende een recordjaar, overal in Nederland. Er is een grote invasie van deze soort en ons dagrecord is tot twee keer toe verbeterd. Het was 145 (23/09/13) en is nu 441. Op 20 oktober kwam er een flinke groep Staartmezen langs; 22 stuks.

📷 *Martien van Dooren*

Ook veel Spreeuwen dit jaar, alleen vorig jaar en in 2010 hebben we er meer geteld. De Beflijster had vorig jaar al een goed jaar maar dit jaar telden we er zelfs tien. Beide soorten Roodstaart

hebben we meer dan ooit geteld, toch gaat het maar om kleine aantallen: negen Zwarte- en vier Gekraagde Roodstaarten. De 'speciale' piepers deden het ook goed, twee Roodkeelpiepers, drie Grote Piepers en achttien Duinpiepers. Tenslotte nog een soort die overal in Nederland veel werd geteld: de Sijs, ruim 1.200 dit jaar en ook twee keer het dagrecord verbeterd.

Dagrecords 2019

20-7	3.680	Gierzwaluw
24-7	4	Koninginnepage
(evenaring 18 aug 2012)		
31-7	152	Oeverzwaluw
2-8	16	Grote Zaagbek
26-8	2	Grauwe Kiekendief
27-8	116	Distelvlinder
10-9	9	Slobeend
22-9	324	Gaai
2-10	441	Gaai
7-10	23	Kleine Rietgans
7-10	6	Smelleken
10-10	228	Sijs
16-10	3	Raaf
20-10	22	Staartmees
24-10	255	Sijs

Roofvogels

Op 7 oktober was het een bijzonder goede dag voor roofvogels, met name de Buizerd waarvan er 482 overkwamen, de derde telling ooit voor Buizerds op deze telpost. Ook zagen we elf Rode Wouwen (2^e telling ooit) en zes Smellekens (dagrecord) en ook nog een Velduil en een Klapekster (dat is een zangvogel die roofvogelgedrag vertoont). Vorig jaar hadden we veel Visarenden, dit jaar weinig. Slechts negen stuks. Maar Wespendieven zagen we naar verhouding nog minder, maar 26. Alleen in de beginjaren (met veel minder teluren) en in 2010 was het minder. Sperwer, Bruine Kiekendief en Blauwe Kiekendief deden het alle drie beter dan gemiddeld. De Grauwe

Kiekendief had zijn beste jaar ooit, met vijf vogels. De Buizerd had met 1.182 vogels ook een goed jaar, maar omdat bijna de helft op een dag over kwam leek het toch wat minder. Torenvalk en Smelleken kwamen in normale aantallen over, de Slechtvalk lag onder het gemiddelde, maar de Boomvalk deed het echt slecht met slechts negen vogels. Dat past wel bij het beeld van de Boomvalk als broedvogel in heel Nederland, waar ook een forse achteruitgang is. Dit aantal past meer bij de beginjaren toen onze telpost veel minder uren bemand was.

📷 *Martien van Dooren*

Krenten

De mooiste waarnemingen in de maand juli waren de Grauwe Kiekendief en een Kolibrivlinder. In augustus zagen we maar liefst vier Grauwe Kiekendieven, waarvan een met wingtags (de vogel is in 2011 in Groningen geboren en heeft dit jaar vier jongen grootgebracht). Misschien niet echt een krent, maar de grote groep Grote Zaagbekken op 2 augustus was ook een bijzondere waarneming, waarbij de foto's kritisch bekeken werden door andere trektellers, maar de foto's waren overtuigend. Andere mooie waarnemingen waren de Zomertortel en een Morinelplevier. Ook leuk zijn de Ortolaan en de Purperreiger. September begint met de enige nieuwe soort van dit jaar: De Engels Kwikstaart (een soort Gele Kwikstaart). Later in de maand zien we

kort na elkaar een Roodkeelpieper en een Grote Pieper. In oktober komen ze omgekeerd langs, eerst een Grote Pieper en de dag erna een Roodkeelpieper. Geen trek, wel leuk: een Wezel die de telpost bezoekt. Enige dagen later komt er een Ruigpootbuizerd over. Aan het eind van de maand komt er een familie Kleine Zwanen over en twee Casarca's. November leverde geen een leuke soort op. Wel zijn een aantal van ons naar de Grijze Wouw geweest die in de omgeving (Keent) zat, maar deze vogel is dus niet op onze telpost gezien.

Casarca's 📷 Martien van Dooren

Meer dan 10.000

Vorig jaar telden we grote aantallen en was het leuk om aandacht te geven aan soorten waar we er veel (> 10.000) van tellen. Dit jaar waren er maar weinig soorten die we zo veel telden. De Gierzwaluw met zijn recordjaar kwam bijna aan de 15.000. Ook de Houtduif kwam er ruim boven, maar wel onder het gemiddelde. Veldleeuwerik en Boerenzwaluw bleven wel onder de 20.000. Spreeuwen vlogen er veel, praktisch evenveel als vorig jaar (50.000) en Koperwieken kwamen voor het eerst sinds 2014 weer boven die magische 10.000. Het meest hebben we Vinken geteld, 92.274, wat minder is dan de laatste twee jaar, maar ruim (50%) meer dan gemiddeld.

Meer dan ooit

Elk jaar zijn er soorten die er meer vliegen dan anders. In de volgende tabel staan de soorten die hun beste jaar in 2019 hadden.

Kleine Rietgans	23
Toendrarietgans	806
Grote Zaagbek	16
Grauwe Kiekendief	5
Gierzwaluw	14.594
Gaai	1.742
Oeverzwaluw	397
Staartmees	22
Beflijster	10
Zwarte Roodstaart	9
Grote Pieper	3
Sijs	1.247
Citroenvlinder	11
Koninginnepage	33
Distelvlinder	256

Vlinders

Dit jaar was een goed vlinderjaar. Dat kwam vooral door de Distelvlinders en de Koninginnepages, die allebei een topjaar hadden. Ook zagen we vrij veel Oranje Luzernevlinders, maar niet zoveel als in de topjaren 2013 en 2014. Atalanta's hadden ook een goed jaar, alleen in 2014 zagen we er (veel) meer. Koninginnepages werden regelmatig in de eerste weken gezien, ook wel eileggend. Het dagrecord van deze soort (4) werd geëvenaard.

Distelvlinders hadden weer zo'n jaar dat er veel richting Europa uitzwerven en daar blijkbaar goede omstandigheden aantreffen, zodat de aantallen nog verder toenamen. De piek bereikte deze soort op 27 augustus, toen er in een dag 116 langstroken, waarvan 100 in twee uur tijd. Dat dagrecord wordt verzevoudigd. Ook veel Atalanta's op deze warme dag, de op een na beste telling ooit (56). Het is die dag 33 °C, met weinig wind uit het zuidoosten. Er werden rond de telpost ook veel Kleine Parelmoervlinders gezien, maar dat is geen trekvlinder.

Seizoenen vanaf 2000 tot heden

Overzicht aantallen en uren seizoenen:

Jaar	Uren	Aantallen vogels	Per uur	Soorten vogels
2000	93:00	23.884	257	59
2001	387:00	57.958	150	92
2002	316:00	54.611	173	85
2003	372:42	58.160	156	95
2004	342:37	84.573	247	92
2005	554:39	144.717	261	116
2006	657:43	216.226	329	106
2007	723:35	205.050	283	128
2008	1488:17	430.907	290	141
2009	799:54	154.891	194	102
2010	900:27	260.321	289	132
2011	834:45	215.049	258	115
2012	840:54	332.165	395	117
2013	890:41	301.781	339	124
2014	864:15	489.610	566	124
2015	726:01	196.837	271	131
2016	659:29	136.714	207	119
2017	777:46	317.446	289	122
2018	766:48	465.621	824	121

Buizerd 📷 Martien van Dooren

113 soorten vogels op de telpost in 2019:

Grote Canadese Gans, Soepgans, Grauwe Gans, Rietgans spec., Kleine Rietgans, Toendrarietgans, Kolgans, Knobbelzwaan, Kleine Zwaan, Nijlgans, Casarca, Slobeend, Krakeend, Wilde Eend, Grote Zaagbek, Zwarte Ooievaar, Ooievaar, Blauwe Reiger, Purperreiger, Grote Zilverreiger, Aalscholver, Visarend, Wespandief, Sperwer, Havik, Bruine Kiekendief, Blauwe Kiekendief, Grauwe Kiekendief, Rode Wouw, Ruigpootbuizerd, Buizerd, Kievit, Goudplevier, Morinelplevier, Regenwulp, Wulp, Watersnip, Witgat, Groenpootruiter, Kokmeeuw, Stormmeeuw, Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Holenduif, Houtduif, Zomertortel, Koekoek, Velduil, Gierzwaluw, Grote Bonte

Specht, Torenvalk, Smelleken, Boomvalk, Slechtvalk, Klapekster, Gaai, Ekster, Kauw, Roek, Zwarte Kraai, Raaf, Pimpelmees, Koolmees, Boomleeuw, Veldleeuw, Oeverzwaluw, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Staartmees, Fitis, Tjiftjaf, Tjiftjaf/Fitis, Kleine Karekiet, Grasmus, Spreeuw, Belflijster, Merel, Kramsvogel, Koperwiek, Zanglijster, Grote lijster, Roodborst, Zwarte Roodstaart, Gekraagde Roodstaart, Paapje, Roodborsttapuit, Tapuit, Huismus, Ringmus, Heggemus, Gele Kwikstaart, Engelse Kwikstaart, Grote Gele Kwikstaart, Witte Kwikstaart, Grote Pieper, Duinpieper, Graspieper, Boompieper, Roodkeelpieper, Waterpieper, Vink, Keep, Appelvink, Groenling, Kneu, Barmsijs spec., Kruisbek, Putter, Sijs, IJs-gors, Geelgors, Ortolaan, Rietgors.

Top 3 vogelsoort:

Jaar	Nr.1		Nr.2		Nr.3	
2000	Spreeuw	7.014	Veldleeuwerik	4.441	Graspieper	3.326
2001	Spreeuw	10.720	Graspieper	8.277	Veldleeuwerik	6.693
2002	Spreeuw	13.532	Boerenwaluw	10.355	Vink	6.976
2003	Houtduif	15.192	Vink	9.762	Spreeuw	8.404
2004	Spreeuw	16.477	Vink	12.806	Graspieper	12.220
2005	Spreeuw	31.937	Houtduif	28.181	Vink	26.532
2006	Vink	53.459	Spreeuw	33.406	Graspieper	24.202
2007	Houtduif	46.166	Spreeuw	34.383	Vink	30.152
2008	Vink	162.632	Houtduif	52.987	Boerenwaluw	43.617
2009	Spreeuw	39.125	Vink	26.056	Houtduif	23.799
2010	Vink	82.929	Spreeuw	46.061	Boerenwaluw	34.797
2011	Spreeuw	60.750	Vink	38.639	Boerenwaluw	22.700
2012	Vink	126.123	Spreeuw	50.435	Houtduif	33.619
2013	Vink	106.837	Spreeuw	46.064	Houtduif	33.498
2014	Houtduif	194.323	Vink	129.282	Spreeuw	34.072
2015	Vink	51.455	Houtduif	35.222	Spreeuw	30.441
2016	Spreeuw	24.374	Boerenwaluw	22.279	Houtduif	14.585
2017	Vink	142.367	Spreeuw	39.551	Boerenwaluw	32.509
2018	Houtduif	140.246	Vink	129.286	Spreeuw	50.889
2019	Vink	92.274	Spreeuw	50.897	Houtduif	28.459

13 soorten vlinders op de telpost in 2019:

Kleine Vos, Oranje Luzernevlinder, Citroenvlinder, Daggauwoog, Kolibrievlinder, Koninginnepage, Groot Koolwitje, Klein Geaderd Witje, Klein Koolwitje, Koolwitje spec., Gehakelde Aurelia, Atalanta, Distelvlinder.

Gierzwaluw. 📷 Mignon van den Wittenboer

Bemanning telpost in 2019:

Totaal aantal teluren: 683 uur

Wie waren dit jaar degenen die de meeste uren op de telpost hebben gemaakt? Halve uren zijn daarbij naar volle uren afgerond.

Martien van Dooren	425 uur
Wim Gremmen	396 uur
Arend Vermaat	244 uur
Isidro Rendon	204 uur
Toy Janssen	184 uur
Maartje Bakker	151 uur
John Hermans	83 uur
Alain Hofmans	81 uur
Teun van Kessel	62 uur
Noud van de Berg	59 uur
Rick Meulendijks	46 uur
Wim van Lanen	42 uur
Leo Ballering	41 uur
Alwin Borhem	32 uur

Martien van Dooren en Arend Vermaat

Ideeën nodig voor in en om het huis?

Kom eens kijken en vraag advies én alles voor een voordelige prijs

De Kleuter
tuincentrum

OOK VOOR TUINONTWERP, AANLEG EN ONDERHOUD

U zoekt een goede hovenier?

Die zijn vak verstaat en kennis van zaken heeft?

Laten we kennismaken!

Kijk ook eens op onze site.

GOORKENSWEG 1 - 5405 BV UDEN - 0413- 26 10 78 - INFO@DEKLEUTER.NL - WWW.DEKLEUTER.NL

Foto Rooijmans

www.fotorooijmans.nl

Markt 10 - 6021CD - Budel
tel. 0495-494890
h.rooijmans1@chello.nl

Al vele jaren zijn wij het adres voor Swarovski verrekijkers, Spottingscopes en toebehoren.

Met gedegen advies en eindeloos geduld staan we u terzijde in uw keuze voor het juiste Swarovski produkt.

Een produkt dat beschouwd mag worden als de "Rolls Royce" onder de optiek. De "EL-serie" bijvoorbeeld wordt op 140 punten op kwaliteit gecontroleerd. Daardoor ontstaat een produkt waarop met een gerust hart 30 jaar garantie wordt gegeven (10 jaar bij spotting scopes)

SWAROVSKI OPTIK DIGISCOPING

Dankzij de DCA, DCB en TLS800 gaat voor u de fascinerende wereld van SUPER-TELE-FOTOGRAFIE open.

Met gemak haalt u uw moeizaam te benaderen object 40,...50,...60 maal dichterbij. Vogels en wild fotograferen was nog nooit zo gemakkelijk.

Met 30 jaar ervaring in fotografie kunnen wij u uiteraard een schat aan informatie en adviezen verstrekken, waardoor goede resultaten meteen haalbaar zijn.

Het assortiment van Swarovski omvat meer dan 25 kijkers en telescopen.

Zoekt u een bepaald boek over vogels, vraag het ons!

Daarnaast een zeer uitgebreide algemene voorraad van 1.500.000 boeken met specialisatie op het gebied van natuur, oude zeldzame boeken, Nederlandse streekgeschiedenis, antieke prenten, plaatjesalbums, ansichtkaarten, schoolplaten en strips.

antiquariaat

VAN HOORN

IN- EN VERKOOP VAN BOEKEN,
PRENTEN EN PRENTBRIEFKAARTEN

Houtstraat 35, 6511 JK Nijmegen

☎ 024-3223772 ✉ van-hoorn@hetnet.nl

www.antiquariaatvanhoorn.nl

Bent u ook zo geboeid?

STOP met roofvogels en uilen in gevangenschap!

Logo:

HONDEN & KATTEN SPECIAALZAAK UDEN

Gratis bezorgservice in Uden, Oss, Veghel, Nijmegen, Wijchen en omgeving!

Onder andere in ons assortiment:

20 kg Senior krokant:	€ 34,00
20 kg Krokante brok:	€ 25,30
20 kg Superieur Kip & Rijst (Premium):	€ 31,50
20 kg Superieur Puppy brokjes:	€ 40,75
15 kg Superieur Lam & Rijst (hypoallergeen):	€ 27,75
20 kg Sensitive No Grain (hypoallergeen):	€ 43,30
10 kg 6-Mix kattenbrokjes:	€ 19,90

en vele andere soorten; ook alles in 10 kg verpakkingen

U bent ook van harte welkom in onze winkel:

Honden & Katten Speciaalzaak 4FEEDT
Volkelseweg 26 - 5405 NA Uden

**premium honden en katten voeders,
ZO'N KWALITEIT; ZO VOORDELIG !!**

Meer informatie en **VOORDELIG** online-shoppen (> 1.000 artikelen):
www.4feedt.nl Of vraag een folder aan: 0413-266 398

Bolk & De Bekker
ACCOUNTANTS ADVISEURS

Ons team van bedrijfsadviseurs staat voor u klaar!

Kwaliteit, Vertrouwen & Betrokkenheid

Velmolenweg 50 5404 LD Uden 0413-268343 uden@bolkendebekker.nl	Saffierborch 26 5241 LN Rosmalen 073-6422695 rosmalen@bolkendebekker.nl
---	--

www.bolkendebekker.nl

Hans Koster
NatuurFotografie

| Workshops | Cursussen | Reizen |
| Excursies | Lezingen |
| Foto op maat |

info@hknatuurfotografie.nl
06-53305526

www.hknatuurfotografie.nl

Thuis in wonen

Atriensis B.V.
Zernikestraat 17
Postbus 842
5600 AV Eindhoven
Telefoon: 040-2367859
Fax: 040-2364278

E-mail: info@atriensis.nl
Webite: www.atriensis.nl

Th. Peters Machinale Timmerwerken

Het juiste adres voor kozijnen en trappen

Eisenhowerweg 22
5466 AC VEGHEL
Tel.: 0413-377744
Fax: 0413-354755

Wij bieden u
met zekerheid
het beste
rundvlees uit
Nederland

FRANS KNOBBOUT
SLAGER

Drossaard 12, 5403 ET Uden
tel. 0413-267354
www.knobbboutslager.nl

 foto de vakman
Uden - Wijchen

**Echte foto speciaalzaak met
internet prijzen**

Marktstraat 10 - Uden
Telefoon: 0413-263695
E-mail: verkoop@fotodevakman.nl

**Deskundig
advies
lage
prijzen**

www.fotodevakman.nl
voor wie goedkoop een camera wil kopen....

- Loonbedrijf
- Transport
- Opzetstation

Duifhuizerweg 8
5406 TB Uden
Tel 0413 363785
Fax 0413 342047
info@kanters-bedrijven.nl
www.kanters-bedrijven.nl

PROFILE
DE FIETSSPECIALIST
...daar mag je méér van verwachten!

De Wilt

Profile De Wilt
Violierstraat 13
5402 LA Uden
Telefoon: 0413-262620
E-mail: info@profiledewilt.nl

snijders metaal

IJZERWAREN
GEREEDSCHAPPEN
METALEN

Kapelstraat 1
5401 EC UDEN
Tel. 0413-262780

de Bruin verzekeringen

Een vertrouwd adres
voor al uw verzekeringen

Velmolenweg 87, Uden • Telefoon: (0413) 330999
E-mail: info@debruin.nl • Internet: www.debruin.nl

HONDEN WASSERETTE IN ZEELAND

UNIEK IN DEZE REGIO!
DE HONDENWASSERETTE, DE PERFECTE
OPLOSSING VOOR IEDERE HONDENBEZITTER.
UW HOND WASSEN MET SHAMPOO,
ANTIVLOEDEN/TEKEN BEHANDELING EN
DAARNA DROOGFÖHNEN.
ALLES IN ÉÉN MOEITE EN GEEN ROMMEL
EN NATTIGHEID IN UW BADKAMER.
U KUNT 7 DAGEN PER WEEK TERECHT.

WILLEMSSEN
TUIN- EN PARKMACHINES
TANKSTATION
HONDENWASSERETTE

Kerkstraat 117
5411 CK Zeeland Nbr
Tel (0486) 45 21 15 www.tonnywillemsen.nl

WILLEMSSEN
TUIN- EN PARKMACHINES
TANKSTATION
HONDENWASSERETTE

Kerkstraat 117 - 5411 CK Zeeland Nbr - Tel (0486) 45 21 15 - www.tonnywillemsen.nl

- Verkoop van tuin- en parkmachines
- Tuingereedschap
- Berekening benodigheden
- Reparatie van tuin- en parkmachines
- Slijpen van houtbewerking-gereedschap,
- Veetondeuses scharen, messen, etc.
- Levering en verkoop Shell/campinggas
- Levering en verkoop petroleum/gasolie
- 24uur Tamoil tankservice
- Altijd tanken via de betaalautomaat met 'n bank/giro- of andere betaalcards

Graag tot ziens!

Openingstijden: Ma gesloten | Di t/m Do 8.00 - 18.00 uur | Vrij 8.00 - 20.00 uur | Za 9.00 - 16.00 uur

Hallo JUMBO

**"DE BESTE SUPERMARKT
VAN BRABANT"**

Jumbo, Roland de Laak

Drossaard 14-18

5403 ET UDEN

Telefoon: 0413-267837

COCK ULAND

de fietsenwinkel

Drossaard 47

5403 ES Uden

Tel. 0413-267088

**Hans van den Heuvel
Machinale Timmerwerken**

*Voor al uw binnen- en
buitendeuren*

Leurke 2A

5427 EE BOEKEL

Tel.: 0492-323861

Fax: 0492-324013

Website: www.heuveldeur.nl

**Kom kijken,
ontdekken én spelen**

Kinderboerderij Uden

**Artillerieweg 3, 5403 PB Uden
tel: 0413 - 250047**

Open: ma-vrij vanaf 10.00 uur

za en zo vanaf 13.00 uur

Sluiting: zomer 17.00 uur

winter 16.30 uur

www.kinderboerderij-uden.nl

ETIKETTEN

& STICKERS OP ROL

DRUKWERK

INTERNET

COMPLEET

Bezoek onze website
GRAPHISET.NL

Vogelwacht Uden e.o. is een zelfstandige vereniging die zich actief inzet voor alle, in de vrije natuur, levende vogels.

De belangrijkste doelstellingen zijn:

- Directe bescherming van vogels en hun biotoop;
- Het behouden en creëren van nestgelegenheid;
- Belangstelling kweken voor vogels bij een groot publiek;
- Deelname aan landelijke en provinciale activiteiten met betrekking tot vogelstudie en inventarisatie.

Het clubblad 'Het Bruujssel' verschijnt vier maal per jaar en is beschikbaar voor alle leden.

De full-color digitale versie is beschikbaar op onze website: www.vogelwachtuden.nl

